

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ksenija Lupšina

**VLOGA IN POMEN DRUŽINSKEGA POMOČNIKA
ZA KAKOVOSTNO STAROST**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2006

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ksenija Lupšina

Mentorica: doc. dr. Valentina Hlebec

**VLOGA IN POMEN DRUŽINSKEGA POMOČNIKA
ZA KAKOVOSTNO STAROST**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2006

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so mi kakorkoli pomagali pri diplomski nalogi. Še posebej mentorici dr. Valentini Hlebec za pomoč in vzpodbude pri pripravi ter izdelavi naloge, dr. Darji Boben - Bardutzky, ker je verjela vame, in sinu, ki mi je bil v oporo v najtežjih trenutkih.

Vloga in pomen družinskega pomočnika za kakovostno starost**POVZETEK**

V nalogi sem predstavila teoretični in raziskovalni oz. empirični del. V teoretičnem delu, sem opisala staranje kot proces, socialne potrebe v starosti, kakovost življenja v starosti in pomen socialnih mrež. Raziskavo o vlogi družinskih pomočnikov sem opravila v občinama Krško in Sevnica, kjer sem raziskovala:

- ~ vzroke za uvedbo družinskih pomočnikov;
- ~ kako družinski pomočniki delujejo v urbanem in kako v neurbanem okolju;
- ~ kakšne so prednosti in pomanjkljivosti življenja z družinskim pomočnikom.

Za raziskavo sem uporabila anketo in intervju s socialno delavko, ki dela na tem področju. Čeprav je bila raziskava opravljena na majhnem številu anketirancev, sem kljub temu lahko ugotovila, da starostniki bolj kakovostno živijo v svojem naravnem bivalnem okolju in da je prispevek družinskega pomočnika v zadovoljevanju njihovih potreb zelo velik. Kljub temu pa bi bilo potrebno razmisliti o večji pomoči družinskim pomočnikom s strani institucij, še posebej pri zagotavljanju psihosocialne opore.

Ključne besede: starost, kakovost življenja, družinski pomočnik, socialna mreža, smisel življenja.

The role and importance of family assistant for quality oldnes**SUMMARY**

In my final paper I have presented theoretical part, where I have described ageing as a process, social needs in advanced years, the quality of life in old age and the meaning of social ties. I investigated the role of family assistants in the Krško and Sevnica Commune, to wit I had been researching:

- the reasons for employing family assistances;
- how effective are family assistances in urban environment and how effective are in non-urban environment;
- what are the advantages and what are disadvantages of living with a family assistant

For the needs of the research I have used questionnaire and I have interviewed the social worker, which works in the field. Although the research was carried out on a small number of people, I was able to find out, that aged people in their natural living environment live more qualitative lives and that the contribution of family assistant in satisfying their needs is substantial. Nevertheless, it is necessary to consider greater help that would be offerd to family assistants from the side of istituiions particulary in the field of assuring psychosocial support.

Key words: oldness, quality of life, family assistant, social ties, meaning of life.

KAZALO

UVOD.....	6
1. STAROST – VEČER ŽIVLJENJA.....	8
1.1 SOCIALNE POTREBE V STAROSTI.....	10
1.2 KAKOVOST ŽIVLJENJA V STAROSTI.....	14
1.2.1 Kakovost življenja v Sloveniji.....	14
1.2.2 Kakovost življenja v različnih življenjskih obdobjih.....	15
1.2.3 Kakovostna starost.....	16
1.2.4 Smisel življenja v starosti.....	18
1.2.5 Pomen bivalnega okolja v starosti.....	19
1.2.6 Družina in starostnik.....	20
1.3 OMREŽJA SOCIALNE OPORE.....	22
1.4 DRUŽINSKI POMOČNIK KOT SESTAVNI DEL SOCIALNEGA OMREŽJA.....	25
1.4.1 Zakonska osnova.....	26
1.4.2 Družinski pomočnik kot izvajalec načel programa razvoja varstva starejših.....	27
1.4.3 Mamljiva lahkotnost bivanja družinskega pomočnika.....	28
2. RAZISKOVALNI PROBLEM.....	31
3. METODOLOGIJA.....	33
3.1 VRSTA RAZISKAVE.....	33
3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV.....	33
3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE.....	34
3.4 ZBIRANJE PODATKOV.....	35
3.5 O OBEH KRAJIH.....	35
4. ANALIZA.....	37
4.1 STAROSTNIKI.....	43
4.2 DRUŽINSKI POMOČNIKI.....	49
4.3 DRUŽINSKI ČLANI.....	55
5. SKLEPNE MISLI.....	58
6. PREDLOGI.....	61
7 DODATEK.....	65
7.1 SPLOŠNI PODATKI ANKETIRANCEV.....	65
7.1.1 Struktura anketirancev po spolu.....	65
7.1.2 Struktura po zakonskem stanu.....	65
7.1.3 Tip kraja.....	65

7.1.4 Stanovanjske razmere	66
7.1.5 Čas prebivanja v kraju	66
7.1.6 Struktura po izobrazbi.....	66
7.2 ANKETA	68
7.3 RAZGOVOR	79
78. LITERATURA IN VIRI.....	63
8. PRILOGE	65
PRILOGA A.: SPLOŠNI PODATKI ANKETIRANCEV	65
PRILOGA B.: ANKETA.....	68
PRILOGA C.: RAZGOVOR	79

UVOD

Ljudje ob besedi starost skoraj vedno pomislimo na bolezen, starostno onemoglost, osamljenost. Z daljšanjem življenjske dobe je vse več težav na področju zdravstvene, socialne in psihične oskrbe v procesu staranja, spremenil se je tudi način življenja posameznikov in skupin. Družina doživlja vse več sprememb, njeni člani niso več tako generacijsko povezani, družba pa v svoji postmoderni dobi teži k potrošništvu, tempo življenja je vedno hitrejši.

S problemom staranja prebivalstva se ne ukvarjajo več zgolj zdravniki in socialne službe, razširil se je tudi na sociologe, ki starostnike vidijo kot skupino ljudi, ki postaja vse številčnejša in je in bo vedno pomembnejši dejavnik vsake družbe.

Starostniki se kot posamezniki ali pa organizirani v skupine vključujejo v vse pore družbenega življenja: izobraževanje, socialo, politiko ... Čeprav se starost še vedno tabuizira in starostnike družba skuša postaviti na rob življenja, pa vseeno ne smemo pozabiti, da ima vsaka družba v starostnikih velik potencial znanja, modrosti in izkušenj, ki ga je potrebno uporabiti in primerno vključiti v življenje.

Le majhna skupina starih ljudi preživlja starost v raznih institucijah. Vse več si jih želi ostati doma, biti aktiven, biti »potreben« bodisi v lastni družini ali pa v širšem okolju.

Moderni svet se je ponekod prej, drugje pa kasneje zavedel tega potenciala. Urejajo se socialne mreže, ki skušajo starostnike povezati, jih organizirati ali pa jim le z različnimi funkcionalnimi storitvami pomagati, da bi tudi v starosti čimbolj kakovostno živeli.

Družinski pomočniki so del takšnih socialnih mrež in so v praksi zaživeli šele v zadnjih nekaj letih s sprejetjem za to potrebne zakonodaje. S proučevanjem zakonodaje, kvalitativno in kvantitativno analizo stanja na terenu skušam dokazati, da so družinski pomočniki pomemben dejavnik pri kakovostnem staranju, in da vplivajo na ohranjanje socialnih stikov med starostniki in njihovimi ožjim in širšim okoljem. Starostnikom nudijo pomoč v tolikšni meri, kot jo le-ta potrebuje in kar je najbolj pomembno, kolikor si jo le-ta želi. Mnenja sem, da je vsaka pomoč, ki je človeku vsiljena nekje od zunaj, bodisi s strani družine bodisi s strani družbe, tudi za starostnika nezaželena. Izvedeli bomo tudi, kdo so družinski pomočniki in ali je družina še vedno prva institucija, na katero se tako posameznik kot družba najprej obrne po pomoč.

1. STAROST – VEČER ŽIVLJENJA

Za začetek sem si izbrala naslednji odlomek Mag. Maje Bregant Kersnik:

Staranje je pojav, ki ima osebne in družbene posledice:

- *za posameznika to pomeni proces fizičnih, mentalnih in psihičnih, sprememb, ki se dogajajo tekom celotnega življenjskega procesa (v zadnji tretjini seveda s toliko večjo intenzivnostjo),*
- *za družbo samo pa ima staranje njenega prebivalstva vrsto socialnih, ekonomskih, kulturnih in političnih razsežnosti (Kersnik - Bergant 1999: 95).*

Proučevanje starostnikov postaja čedalje bolj pomembno zaradi podaljšane pričakovane življenjske dobe in naraščanja števila ljudi starejših od 65 let. Tu tudi Slovenija ni izjema, saj je bilo junija 2005 15,5 % prebivalcev starejših od 65 let (Statistični letopis 2005: 77).

Staranje je kompleksen proces, ki zajema psihološke, emocionalne, razumske, ekonomske in družbene vidike. V bistvu se začnemo starati že ob rojstvu, le da v začetku proces poteka počasi, ko se približujemo 65 letu starosti, pa znaki postajajo čedalje bolj očitni. Vsi ljudje se ne starajo enako, vsak posameznik se postara po svoje.

»Staranje opazimo na treh nivojih:

- na fiziološkem nivoju, ko začno upadati telesne zmogljivosti,
- na družbenem nivoju, ko postaja človek v svojih socialno-ekonomskih potrebah odvisen od drugih,
- na psihološkem nivoju, kjer se zmanjšajo senzorične in intelektualne funkcije človeka«
(Požarnik 1981: 11 -12).

Razlikovati moramo tudi biološko in koledarsko starost. Prva nam pove, kako je nekdo telesno in duševno čil, druga pa, koliko let ima.

Staranje pa ni nujno le proces upadanja življenjske moči, lahko je tudi proces rasti in novih življenjskih izzivov. Staranje je lahko bogato in srečno življenjsko obdobje. Največja

vrednota, ki jo poudarjajo starostniki, je zdravje. Po tem, kako ocenjujejo svoje zdravje, razlikujemo tri vrste starejših ljudi:

- zdravstvene optimiste
- zdravstvene pesimiste
- zdravstvene realiste

To velja tako za fizično kot tudi duševno zdravje (Požarnik 1981: 52).

Kljub temu da starost ne prinaša vedno le negativnih stvari, se še vedno tabuizira. Iz takšnega tabuiziranja po Ramovševem mnenju izhaja pet vrst množične patologije v stališčih in ravnanjih ljudi glede starosti:

- *med mlado, srednjo in staro generacijo ni dovolj osebne povezanosti,*
- *stara generacija ne sprejema svoje starosti,*
- *stari ljudje so marginalizirani v družbi,*
- *srednja generacija zanemara pripravo na lastno starost,*
- *družba zamuja s potrebno pripravo na množično staranje prebivalstva v prihodnjih letih. Te tabuje se da preseči, če se opremo na misel, da je starost življenjsko obdobje, ki je zelo različno od mladosti in srednjih let, pa vendar v ničemer manj vredno in smiselno od njiju.*

Vsa spoznanja o starosti in staranju vodijo k temu, da veda, ki starost proučuje, to je gerontologija, čedalje več pozornosti posveča preseganju tabujev, strahu in odpora do lastne in tuje starosti. To dosežemo tako, da se sami zavestno odločimo za proces sprejemanja svoje starosti in da se tega lotimo s procesom osebnega učenja (Ramovš 2003: 27).

Ameriška gerontologinja J. Bilighen je napisala: »Pred dvajsetimi leti je bil problem v tem, da smo imeli čedalje več starih ljudi, zdaj pa je v tem, da so stari ljudje vedno mlajši« (Pečjak 1989: 101). To je vzpodbudno, saj ta sloj prebivalstva postaja čedalje močnejši in vplivnejši, zato ga ne moremo potiskati na periferijo družbenega dogajanja. To smo do neke mere dosegli tudi z različnimi oblikami pomoči starejšim, ki se zadnja leta pojavljajo v Sloveniji, kot so na primer medgeneracijska društva in društva stari za stare, kjer mlajši starostniki

pomagajo bolj neboljnim in prostovoljci iz vrst mladih občasno obiskujejo starejše na domu, jim pomagajo pri raznih opravilih ali pa jim samo delajo družbo.

Vendar pa kljub tej trditvi obstaja določen odstotek starih ljudi, ki so popolnoma ali pa delno odvisni od pomoči drugih. Tu nastopijo svojo funkcijo socialne mreže, ki poskrbijo, da starostniki dobijo kakovostno pomoč.

Skrb za ostarele, ki so odvisni od pomoči drugih, se navadno deli na dva dela:

- na sistem socialne varnosti
- zagotavljanje posebnih storitev za to skupino prebivalstva (Svetlik 1989: 127).

Med te posebne storitve spadajo institucionalno varstvo in varstvo doma. Za kakšno obliko pomoči se bomo odločili, pa je odvisno od potreb, ki jih ima posameznik.

1.1 SOCIALNE POTREBE V STAROSTI

Da bi starostnikom zagotovili ustrezno varstvo se moramo vprašati, kakšne so potrebe v starosti. S potrebami človeka se ukvarjajo različni avtorji, nekateri bolj poudarjajo fizične potrebe, drugi psihične. Dr. William Glasser v svoji knjigi Teorija izbire poudarja štiri temeljne vrste potreb:

- potreba po preživetju
- potreba po moči
- potreba po pripadnosti in ljubezni
- potreba po zabavi

V svojem konceptu je tako zajel fizične in psihične potrebe, medtem ko drugi avtorji zagovarjajo le eno prevladujočo potrebo.

Sigmund Freud na primer poudarja potrebo po užitku, Alfred Adler potrebo po veljavi, Viktor Frankl pa potrebo po smislu oz. »volji do smisla kot človekovemu gibal, motivaciji ...« (Zalokar - Divjak 1998: 135).

Na bolezen in starost se moramo pripraviti že takrat, ko je še vse v redu. Za smiselno življenje moramo poskrbeti vsak dan. »Z vidika logoterapije se na stanja bolezni, prizadetosti, žalovanja odzovemo na dva načina. Razpolagamo namreč z duhovno svobodo, zato lahko do usodnih stanj zavzamemo pozitivno ali negativno stališče« (glej Zalokar - Divjak 1998: 155). Frankl pravi tudi takole: »Če hoče evropski človek živeti polno človeško življenje in biti srečen, si mora na vprašanje o smislu svojega dela, sožitja in življenja odgovoriti že v mladosti, nato pa dan za dnem od starosti do smrti« (Frankl 2005: 223).

V vsem živem svetu se odvija pojavljanje in uresničevanje potreb samodejno in nezavedno po instinktih, le človek se svojih potreb bolj ali manj zaveda, zato mora zavestno iskati načine, kako jih bo zadovoljil. Po tem, kako človek zadovoljuje svoje potrebe, se meri kakovost življenja tako v mladosti, v dobi zrelih let kot tudi v starosti.

»Ker pa se življenjska doba podaljšuje in s tem tudi obdobje vitalnosti, se je celotno tretje življenjsko obdobje, ki se prične po upokojitvi, začelo ločevati še na četrto življenjsko obdobje, tako teče tretje življenjsko obdobje od upokojitve do 75. leta starosti, četrto pa od 75. leta do konca življenja« (Kersnik - Bergant 1999: 95). Ljudje imajo namreč v tretjem in četrtem življenjskem obdobju različne potrebe.

Čim bolj je človek osebno zrel, tem bolje prepozna svoje potrebe in realne možnosti za njihovo zadovoljevanje (Ramovš 2003: 91). Starost, čeprav je včasih kratka, je sama po sebi zelo različna. Ljudje se različno hitro postarajo in imajo v različnih starostnih obdobjih različne potrebe. Nekdo, ki je pri 75-ih še čil in zdrav izraža potrebo po rekreaciji, potovanjih in zabavi, pri drugem 75-letniku, ki je bolehen in slab, pa so pomembnejše potrebe po varnosti, ljubezni in pomoči.

Potrebe pa izhajajo tudi iz materialnega stanja in izobrazbene ravni posameznika. Če ima starostnik nizko pokojnino in ima pri tem še nizko izobrazbeno raven, bodo pri njem v ospredju potrebe po materialni preskrbljenosti, zdravju..., medtem ko bodo pri starostniku, ki je na stara leta dobro materialno situiran in je hkrati tudi bolj izobražen, v ospredju izražene bolj zahtevne socialne potrebe.

Ramovš trdi, da potrebe zlahka oblikujemo, če jih umestimo v razsežnosti človeka. Vsaka razsežnost ima svoje temeljne potrebe, ki jih lahko razvrstimo v:

- *potrebo po rasti, zdravju, hrani, tekočini ...*
- *potrebo po informacijah, užitku, varnosti, veljavi ...*
- *potrebe po svobodi, odgovornosti in življenjski orientaciji*
- *potrebe po temeljnih medčloveških odnosih in funkcionalnih razmerjih*
- *potrebe po ustvarjalnosti in delovni uspešnosti ...*
- *potrebe po učenju, razgledanosti, napredovanju ...*
- *potrebe po doživljanju smisla trenutka ali situacije, v kateri živi, ali kot je rekel Frankl »zelo močno voljo po smislu« (Glej Ramovš 2003: 88).*

Tudi Wengerjeva se je v svoji raziskavi dotaknila potreb starostnikov. Njihove potrebe je razvrstila tako, da jih je empirično identificirala in razdelila takole:

1. Potrebe vezane na zdravje in mobilnost, ki zahtevajo:

- pomoč v gospodinjstvu
- pomoč pri osebni negi
- problemi vezani na sluh in vid
- spremembe vezane na lastnino
- prevoz in nakupovanje
- nujna pomoč, alarmi

2. Potrebe vezane na čustveno/duševno stanje, kot so:

- demenca, zmedenost, izguba spomina
- depresija, paranoja
- osamljenost
- pomanjkanje socialnih stikov
- problemi z odnosi
- potreba po čustveni opori

3. Potrebe, ki so vezane na skrbnika:

- dnevno varstvo oziroma popolna oskrba
- razpršeno varstvo oziroma delna pomoč

- drugo: podpora skrbnika

4. Druge potrebe:

- problemi prilagajanja
- stanovanjski problemi
- ostalo, netipično (Wenger 1994: 44).

Na podlagi ugotovljenih potreb lahko po Wengerjevi potrebe starostnikov razdelimo na pet sklopov:

- pomoč v gospodinjstvu
- socialni stiki
- povezave (prevoz, nakupovanje)
- pomoč pri osebni negi
- čustvena opora

Tudi v raziskavi, ki sem jo opravila pri starostnikih z družinskim pomočnikom v občinama Sevnica in Krško, so se te potrebe izkazale za najpomembnejše, o čemer bo več govora v analizi.

Tu bi izpostavila vprašanje, ali lahko tudi starostnik s tako široko paleto potreb kakovostno živi in kateri so tisti pogoji, ki onemoglemu človeku omogočijo kakovostno preživljanje preostalega dela življenjske poti. Pogoj je sprejemanje človekove onemoglosti: onemogli starostnik mora sprejeti svojo onemoglost, svojci in negovalci pa njegovo.

Zahodna civilizacija tega pogoja ne sprejema dobro, saj poskuša onemogle odriniti na stran in se delati, kot da jih ni, sami starostniki pa pod vplivom današnjega časa, ki vse bolj poudarja mladost in jo povečuje, zelo težko priznajo, da so stari in onemogli. Težko priznajo tudi dejstvo, da se srečujejo s številnimi težavami, ki jih prinaša starost: osamljenost, bolezen, invalidnost, šibkost, nemoč, pesimizem.

Za posredovanje pomoči in nege v ostarelosti moramo najprej oceniti, kako samostojen je starostnik pri opravljanju »običajnih dnevnih aktivnosti« in kako pri »opravljanju tako

imenovanih instrumentalnih aktivnosti« (Pentek 1999: 107). Dobro je poznati še nekatere oskrbovančeve značilnosti in posebnosti, kot so sposobnost komuniciranja, sodelovanja, orientacije ter spanje in duševno stanje oziroma razpoloženje. Šele po oceni aktivnosti starostnika lahko uspešno in pravilno pristopimo k starostniku in se odločimo, katera vrsta pomoči bi bila zanj primerna.

Vselej pa moramo imeti pred očmi dejstvo, da je negovanje starostnika vredno in smiselno človeško delo. Pomembno je tako za našo človeško rast in samospoštovanje, kakor tudi za nemočnega človeka, ki je od te nege odvisen.

Pri negi starostnika je tako zelo pomembno, da se le-ta otrese tabujev, sprejme pomoč in takšno obliko nege, ki mu bo kljub vsemu zagotavljala kakovostno življenje

1.2 KAKOVOST ŽIVLJENJA V STAROSTI

1.2.1 Kakovost življenja v Sloveniji

Glavni razlog za raziskovanje kakovosti življenja v Sloveniji in drugod po svetu je bil v enostranskem merjenju družbenega razvoja, omejeno na rast družbenega proizvoda, kar pa ni nujno pogoj za kakovost življenja ljudi (Svetlik v Kakovost življenja v Sloveniji 1996: predgovor).

V raziskovanje je potrebno vnesti še druge kazalce. Šved Allerd je vpeljal naslednje kazalce za zadovoljevanje potreb:

- imeti – materialne in neosebne potrebe
- ljubiti – socialne potrebe
- biti – potreba po osebni razvoju

To pa je podobno Glasserjevim osnovnim potrebam po preživetju (imeti), po ljubezni in pripadnosti (ljubiti) ter moči, svobodi in zabavi (biti).

Ob koncu osemdesetih let je za zadovoljevanje človekovih potreb skrbela država, z liberalno opredelitvijo pa naj bi posamezniki sami pridobivali in uporabljali sredstva za zadovoljevanje svojih potreb.

Namesto mer kakovosti življenja oziroma življenjske ravni v obliki družbenega proizvoda se začnejo uporabljati družbeni kazalci, ki imajo naslednje sestavine:

- *zdravje in dostop do zdravstvene oskrbe*
- *zaposlitev in delovne razmere*
- *gmotni viri*
- *izobrazba in poklicna usmerjenost*
- *družina in socialni stiki*
- *stanovanje*
- *varnost življenja*
- *prosti čas*
- *politična dejavnost* (Svetlik v Kakovost življenja v Sloveniji 1996: predgovor).

1.2.2 Kakovost življenja v različnih življenjskih obdobjih

Kakovost življenja se v različnih življenjskih obdobjih spreminja, tako kot se spreminjajo potrebe in sposobnosti posameznikov.

»Pomen življenjskega obdobja je bil izpostavljen v prvih študijah revščine« (Rowntree (1902) v Kakovost življenja v Sloveniji: 267)). V študijah po 2. svetovni vojni Townsed ugotavlja trajen vzorec neenakosti med starimi in mladimi v Združenem kraljestvu. Revščino starih pojasnjuje kot »funkcijo nizke ravni virov in omejenega dostopa do virov v primerjavi z mlajšimi generacijami« (Kakovost življenja v Sloveniji 1996: 267).

Za proučevanje kakovosti življenja se največkrat uporabljajo kazalci, kot so: izobrazba, stanovanjske razmere, finančni viri, zaposlitev, družina in odnos med partnerjema ter načrti za bližnjo prihodnost. Za starejšo populacijo je značilno, da so nižje izobraženi, kar je posledica razmer, v katerih so preživeli mladost.

Glede na stanovanjske razmere je imelo 55 % prebivalcev Slovenije starejših od 65 let v obdobju od 1974 do 1996 standardno in nadstandardno stanovanje. (Preglednica 3: Stanovanjski standard. Kakovost življenja v Sloveniji 1996: 272).

Dohodki v življenjskih obdobjih zelo nihajo. Najvišji dohodek je v skupini med 44 in 65 letom starosti. Na višino dohodka seveda vpliva višina izobrazbe, vendar so starejši od 65 let manjkrat materialno ogroženi. (Preglednica 5: Povprečni dohodek na člana gospodinjstva (v 1000 SIT). Kakovost življenja v Sloveniji: 274).

Ker se naloga nanaša na starostnike, kazalci zaposlitve ne pridejo v poštev, bolj nas zanimajo socioemocionalni in osebni viri, še posebej pri tistih starostnikih, ki zgodaj ostanejo brez partnerja.

1.2.3 Kakovostna starost

Pogoj za kakovostno človeško življenje je zavestna priprava na naslednje življenjsko obdobje, še posebej na starost. Ta priprava je osebna, vodijo jo stališča, navade in dejanja.

Kakovost življenja starostnikov je po mnenju Rennerjeve (Renner 1997: 40–49) odvisna od naslednjih virov:

- *materialni/strukturni viri, kot so: dohodek, lastništvo trajnih dobrin, stanovanjske razmere in kakovost bivalnega okolja,*
- *telesni viri fizičnega zdravja in funkcionalnih sposobnosti posameznika ali posameznice,*
- *dostop do institucij, ki zagotavljajo psihosocialno in zdravstveno pomoč ter varstvo,*
- *obstoječe družinske sorodniške varovalne, negovalne in podporni mreže.*

Priprava na starost je tem lažja, čim bolj je v družbenem okolju uveljavljeno stališče, da se je treba na starost zavestno pripravljati. V starosti je materialni status posameznikov pri večini že pridobljen in relativno ugoden, zato se v ospredje postavijo bolj zahtevne potrebe, »zlasti potreba po temeljnem osebnem človeškem odnosu, po predajanju svojih izkušenj in spoznanj mlajši generaciji ter eksistencialna potreba, da človek doživlja svojo starost kot enako smiselno obdobje življenja, kakor sta mladost in srednja leta« (Ramovš 2003: 92).

Čim prej mora človek poskrbeti predvsem za dvoje:

- izoblikovati si mora pozitivno stališče do starosti
- povezan naj ostane z vsemi tremi generacijami, v kolikor je to seveda možno.

Prvo se nanaša na osebno samostojnost, drugo pa na ustrezno vpletenost v medčloveške odnose. Starostniki so velikokrat vezani na dom, ker niso mobilni zaradi slabega zdravja ali težko navežejo stike z drugimi ljudmi. Takrat se zatečejo v lastno osebno intimno življenje, vendar je to le en pol kakovostnega življenja, kajti nihče ni otok, ki zadošča samemu sebi. Človek je po naravi družbeno bitje, ki potrebuje sobitje.

Torej na eni strani tudi star človek potrebuje »zavarovano intimnost«, lasten osebni prostor, na drugi strani pa potrebuje medčloveška razmerja, v katerih so dani pogoji za kakovostne odnose z drugimi ljudmi.

»Za te, za starega človeka zelo pomembne odnose, mnogokrat poskrbi družina, širše sorodstvo in prijatelji, kadar pa le-teh ni, so tu formalne socialne mreže, ki človeku pomagajo, da zadovoljuje svoje potrebe, postavljajo pravila igre za družbeno sožitje, presejejo njegovo vedenje in ravnanje v družbeno sprejemljive in nesprejemljive vloge, nudijo varstvo in mu pomagajo v težavah« (Ramovš 2003: 189).

Socialne mreže zagotavljajo tudi informacijsko in komunikacijsko povezanost, in sicer z osebnimi stiki, preko telekomunikacijskih sredstev, občil in tako dalje. V sodobni postmoderni družbi se tradicionalne in moderne socialne mreže prepletajo.

Med najpomembnejšo neformalno mrežo socialne opore spada družina. Kot ugotavlja dr. Janez Malačič se posledice staranja prebivalstva kažejo na različnih ravneh in v različnih oblikah. »Sorodstveni odnosi so se v zadnjih desetletjih v razvitem svetu spremenili. Še nikoli ni bilo toliko razširjenih družin, kjer bi bilo toliko primerov s štirimi in izjemoma celo petimi rodovi, ki bi živeli istočasno« (Internet 1).

1.2.4 Smisel življenja v starosti

Za vsako obdobje človekovega življenja (razen otroštva) je značilno, da se človek sprašuje, kakšne cilje naj si zastavi in kakšen je sploh smisel človekovega življenja. Najtežje je osmisliti svoje življenje v starosti, ko zaradi bolezni ali starostne oslabelosti postane človek odvisen od drugih ljudi. Postavlja se vprašanje o pomenu sedanjega trenutka, preteklega življenja in prihodnosti, ki nazadnje prinaša samo smrt. Še posebej težko je to za ljudi, ki jih teži osamljenost in brezcilnost.

O tem vprašanju je govoril že Viktor E. Frankl, utemeljitelj logoterapije, ki je poudarjal, da je potreba po smislu temeljna človeška potreba. Udejanja se skozi nalogo, da živimo za nekoga ali nekaj. Posameznik ima v življenju vsaj enega posameznika, na katerega je čustveno tako navezan, da čuti, da je zanj smiselno živeti. Ker marsikomu to ni dano, si mora nekaj najti – hobi ali žival – ki ga bo usmerila v dejavnosti, s katerimi lahko kljubuje usodi in daje slehernemu trenutku smisel (Ramovš, Kladnik, Knific in sodelavci 1992: 35).

S starostjo se posamezniki različno spopadajo. *Soočeni so z izgubami na pomembnih življenjskih področjih. Načini prilagajanja na strese, ki so povezani z izgubami so lahko:*

- *šok in presenečenje*
- *zanikanje*
- *pogajanje s samim seboj*
- *jeza in depresija*
- *sprejemanje* (Milošević 2003: 4–5).

Posameznik gre ponavadi skozi več faz, dokler se ne oprime ene izmed njih, ki najbolj zadovoljuje njegove osebne in čustvene potrebe. Seveda je daleč najboljša možnost, da sprejme izgubo in živi z njo naprej.

V starosti pa obstajajo tudi *življenjske naloge, ki jih lahko opravi le zdaj. Ramovš navaja splošne smiselne smeri in naloge v starosti:*

1. *Prepuščanje nalog za vsakdanjo preskrbo srednji generaciji.*
2. *Nevsiljivo, toda odločno predajanje življenjskih izkušenj mlajši generaciji.*

Vsak star človek si skozi življenje namreč ustvari pomembne izkušnje, ki ne smejo ostati samo njegova zasebna lastnina, temveč morajo preiti od njega na druge generacije. To najlažje stori v okviru svoje družine, v okolju, v katerem je preživel vse svoje življenje.

1. *Zgled preprostega življenja, sproščene vedrine in vedre sproščenosti.*
2. *Opravljanje zadnjih osebnih nalog pred odhodom iz časa in prostora (Ramovš 1997: 18–23).*

1.2.5 Pomen bivalnega okolja v starosti

Profesor dr. Bojan Acceto poudarja eno izmed načel sodobne socialne gerontologije, da mora družba za svoje stare prebivalce skrbeti tako, da bi mogli čim dlje ostajati v tistem okolju, kjer so živeli in delali v svojih najaktivnejših letih (glej Acceto 1968: 31).

Toda razvojna politika družbene skrbi za stare ljudi je bila usmerjena v zagotavljanje eksistenčne varnosti in izgradnjo domov za ostarele. Sodobna socialna politika se je šele v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja začela ukvarjati s problematiko integriranja starejših ljudi v bivalno okolje. Razvile so se različne oblike pomoči na domu, dnevni centri in v zadnjih letih družinski pomočniki, o katerih bomo govorili kasneje.

»Družina se ponovno pojavi kot pomemben element v varstvu starostnikov, le da je tokrat organizirano vključena v socialni sistem. Družinsko varstvo omogoča starostniku, da ostane na svojem domu oziroma v okviru svoje družine do pozne starosti, včasih celo do smrti« (Hojnik - Zupanc 1989: 74).

Od vsakega posameznika pa je odvisno, kako se bo v bivalno okolje vključil. Nekateri starostniki ostajajo bolj v okviru družinskega in sorodstvenega okolja, kar je značilno za podeželsko populacijo. Veliko pa se jih aktivno vključi v širše bivalno okolje, v različna društva, dobrodelne organizacije ali univerze za tretje življenjsko obdobje.

Njihova socialna vključenost ali izključenost pa je seveda odvisna od zdravstvenega stanja, mobilnosti in lastnih interesov. Pomembno je seveda tudi to, da ima starostnik možnost izbire in da se mu razne dejavnosti in aktivnosti ne vsiljujejo.

V starosti se človeku zmanjša tudi prilagodljivost, sposobnost adaptacije. »Zato tudi kakršnokoli premeščanje starih ljudi iz kraja v kraj, iz ene zgradbe v drugo, včasih celo iz ene sobe v drugo, močno prizadene sposobnost prilagodljivosti ...« (Acceto 1968: 33).

Po drugi strani pa navezanost na isti prostor in isto okolje predstavljata človeku utesnjenost, kar večkrat privede do nezadovoljstva, konfliktov z družinskimi člani in okolico. Zato je pomembno, da se vedno in v vsakem okolju oziramo na starostnikovo zdravstveno stanje, njegove potrebe ali na potrebe po socialnih stikih in njegove želje.

S tem ko poskrbimo za starega človeka v bivalnem okolju, preprečimo segregacijo, s katero se zmanjšuje število spodbud in motiviranosti za aktivnost.

Koncentracija starejših v nekem majhnem okolju vpliva negativno na njihovo počutje, povzroča strese posameznikom, družini in celotni skupnosti. Vsaka stresna situacija negativno deluje na starostnikovo fizično in psihično počutje. Prav v tem je zelo pomembna vloga družinskih pomočnikov, ki postanejo nenadomestljivi v boju proti izločitvi starostnikov iz njihovega okolja oziroma premeščanju v domove, kjer so prepuščeni vsakdanji rutinirani oskrbi.

1.2.6 Družina in starostnik

Družina je v življenju vsakega starostnika zelo pomembna. Življenje se začne v družinski skupnosti in naj bi se tam tudi končalo. Nudi mu socialno oporo in pozitivno vpliva na njegovo funkcioniranje in psihično počutje. »Je pomemben partner v neformalni mreži pomoči, ki jo poleg družinskih članov običajno tvorijo še prijatelji in sosedje« (Hojnik - Zupanc 1999: 141).

Družina je tudi tisti prostor, »kjer ima človek po eni strani pravico do resničnosti, do tega, da ni prezrta njegova enkratnost, da dobi izkušnje za avtonomijo, neodvisnost, družina pa je hkrati tudi socialni prostor učenja povezanosti, odvisnosti in skrbi za druge. Star človek si najprej v družini najde sogovornika, s katerim lahko podeli svoje mnenje, znanje, izkušnje in svojo preteklost« (Čačinovič Vogrinčič 1994 :10).

Študije, ki so odgovarjale na naslednji dve vprašanji: kdo skrbi za stare ljudi in kdo jih neguje ter kakšne vrste dela opravlja, so nastale šele v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Odgovor je bil: »ni preprosto družina tista, ki skrbi za stare ljudi, to so predvsem ženske v družinah« (Rener 1997: 40–49).

Če želimo družino pripraviti na življenje s starim človekom, je v njej zelo pomemben dober odnos, ki omogoča varno in ustvarjalno raziskovanje problemov družine in iskanje možnosti za njihovo rešitev. »Družinska oskrba je zagotovljena, če obstajajo dobri odnosi med generacijama preden pride do funkcionalnega upada pri starem človeku« (Hojnik -Zupanc 1999: 143). Družinski člani, ki pomagajo starejšim, ponavadi začnejo tako, da jim nudijo praktično pomoč pri vsakdanjem življenju. Pri tem pogosto ugotovijo, da je praktična pomoč starejšim zelo pomembna, vendar starostniki najbolj cenijo medčloveške stike in druženja. Pomočniki največkrat ugotavljajo, da je največji izziv njihovega dela odnos s starejšo osebo. Včasih je pomočnikom težko ustreči pričakovanjem ali celo zahtevam, ki izhajajo iz takšnega odnosa in nuditi starejšemu človeku potrebno čustveno podporo. Starejši namreč doživljajo vrsto zelo intenzivnih čustev. Lahko so žalostni, lahko se počutijo osamljeni ali zaskrbljeni in tesnobni, jezni in prizadeti, ker so izgubili svojo samostojnost in so odvisni od drugih.

Pri življenju s starostnikom družine večkrat naletijo na velike težave, predvsem v odnosih med člani na psihosocialnem področju, star človek predstavlja resne ovire tudi v fizičnem pomenu besede, še posebno, če je nepokreten ali delno gibljiv. Sama skrb za starostnika lahko sproži frustracije, ko se star človek čuti v breme družini in postane prekomerno občutljiv. Posebej velike so te težave v družinah, kjer so družinski člani zaposleni, še posebej to velja za ženske, na katere največkrat pade breme skrbi za starostnika. »Številne ženske preživijo večino svojega življenja kot negovalke »pomembnih drugih« (Rener 1997: 40–49).

Čeprav se je zaposlenost žensk v obdobju po 2. svetovni vojni postopoma povečevala, je še vedno najvišji odstotek brezposelnih ravno med ženskami. Za nalogo je predvsem bistven podatek, ki se nanaša na občini Sevnica in Krško, kjer je bila izvedena raziskava. Po podatkih Zavoda za zaposlovanje, upravna enota Sevnica, je bilo avgusta 2006 v tema dvema občinama od 2.057 brezposelnih 1.237 žensk, kar sicer ne predstavlja velike razlike, pa kljub temu število brezposelnih žensk v zadnjem desetletju narašča. (glej prilogo A)

Zaradi ekonomskega položaja se le malokateri družinski član odloči, da bo pustil zaposlitev in se posvetil le skrbi za starostnika. To še posebej velja za socialno šibkejše družine. V takšnem odnosu moramo pokazati veliko empatije, ki pa se je vedno ne da naučiti. Najlažje se v psihično stanje starostnika vživijo tisti posamezniki, ki so z njim živeli večino življenja, ga imeli radi in ga spoštovali. Takim tudi v onemoglosti in bolezni ni težko deliti z njim skrbi in težav, ki jih s sabo prinaša četrto obdobje življenja.

Kljub temu pa je največkrat nujno, da se družina obrne na družbo in poišče pomoč na zavodih, ki so za to pristojni. Največkrat so to centri za socialno delo, ki nudijo različne oblike pomoči družinam s starostniki.

»Ne glede na to, kje starostniki prebivajo, doma ali v instituciji, imajo tisti posamezniki, ki imajo dobre družinske odnose, bolj urejeno pomoč« (Hojnik - Zupanc 1999: 145).

1.3 OMREŽJA SOCIALNE OPORE

Z naraščanjem števila starostnikov je čedalje bolj pomembno tudi raziskovanje omrežij socialne opore starejših ljudi. Omrežja socialne opore ponavadi delimo na formalna in neformalna. Človek se rodi v neformalno omrežje, kot sta družina in sosesčina, kasneje si pridobi prijateljske oporne mreže, skozi življenje pa v različnih situacijah potrebuje tudi formalne socialne mreže storitev, to so organizirane storitve v bivalnem okolju, ki so sistemsko regulirane in se odvijajo na domu uporabnika ali v lokalni skupnosti v bližini njegovega doma« (Hojnik - Zupanc 1999: 143).

»Delovanje mreže je po definiciji fluidno: ko se oblikuje, ni dana za vselej, ampak v procesu razvoja spreminja svoj ustroj in način delovanja. Posameznik v mreži največkrat sploh ne ve, kje se le-ta konča, ker so na odnosni relaciji temelječe mrežne meje visoko propustne in spreminjajoče« (Hojnik - Zupanc 1996: 9).

»Mreže nastajajo odvisno od potreb v družbi, le-te pa slonijo na potrebah posameznikov v različnih življenjskih obdobjih. Mreže imajo različne naloge: izmenjavo informacij, čustveno oporo, funkcionalno in instrumentalno pomoč itd. Pogoji za nastanek mreže pa so, da je v

mrežo vključenih več oseb in da interakcije med njimi trajajo dlje časa« (glej Hojnik - Zupanc 1996: 9).

V svoji nalogi se osredotočam na starostnike in njihove oporne mreže, predvsem na neformalne. V pomoč mi je bila Wengerjeva tipologija podpornih mrež, ki temeljijo na naslednjih dejavnikih:

- *prostorska bližina sorodnikov,*
- *delež družine, prijateljev in sosedov v podporni mreži,*
- *stopnja interakcije med starejšim posameznikom ter družinskimi člani, prijatelji, sosedi in skupinami v bivalnem okolju (Wenger 1994: 4).*

Na podlagi empirične raziskave je Wengerjeva oblikovala pet tipov podpornih mrež:

1. *Sorodstvena mreža.*
2. *Integralna povezanost v bivalnem okolju oz. sosedska mreža.*
3. *Samostojna, samozadostna podporna mreža.*
4. *Podporna mreža v širšem bivalnem okolju.*
5. *Podporna mreža pri osebah z zaprto zasebnostjo (Wenger 1994: 4 in 5).*

Ker sem se v nalogi namenila raziskati vlogo družinskega pomočnika za kakovostno starost, ki pa je v večini primerov član družine, me je najbolj zanimal prvi sorodstveni tip omrežja opore, kjer je najpogostejši pomočnik hčerka, kar dokazuje tudi moja raziskava, njej pa pomagajo tudi prijatelji in sosedi.

Trend sodobne družbe je, da starostniku omogočimo daljše bivanje v okolju, kjer je bival vse življenje. Tradicionalna razširjena družina je to omogočala, hitre družbene spremembe pa so povzročile velike spremembe tako v družinah kot v odnosih med generacijami. To na določen način pozitivno vpliva tudi na odnose med mlajšo in starejšo generacijo, saj so vedenjski vzorci postali nedoločljivi glede na starost.

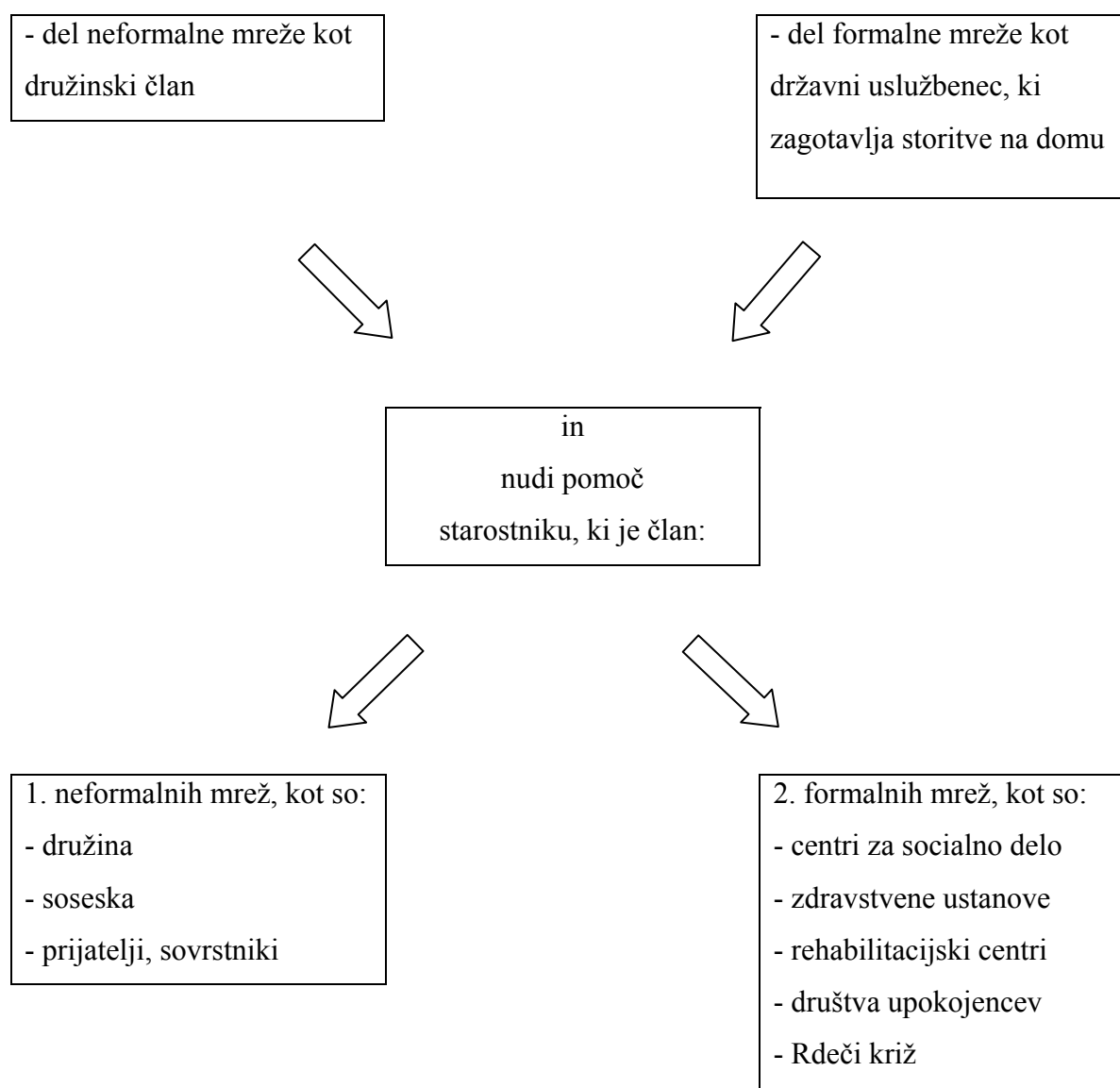
Socialna omrežja opore starostnikov naj bi bila heterogena, vsaj kar se tiče vloge mlajše in starejše generacije pri pomoči starostnikom. Zelo pozitivno poročajo o odnosu med mlajšo in starejšo generacijo v domovih ostarelih, ki takšno pomoč prakticirajo že vrsto let. Vse večji

pomen pa pridobivajo tudi medgeneracijska društva, ki starostniku omogočajo vrsto odnosov s posamezniki različnih starostnih kategorij.

Vsa ta formalna omrežja socialne opore pa so le dopolnitev ali nadomestilo za tradicionalno razširjeno družino, kjer se ponavadi med seboj prepletajo vsaj tri generacije. K takšni tradicionalni družini naj bi sodobna družba ponovno težila.

1.4 DRUŽINSKI POMOČNIK KOT SESTAVNI DEL SOCIALNEGA OMREŽJA

Družinski pomočnik je del tako formalne kot neformalne socialne mreže:

1.4.1 Zakonska osnova

Leta 1997 izda RS, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Program varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005. Poseben poudarek daje program organiziranim storitvam v bivalnem okolju, ki lahko z novimi organizacijskimi oblikami, metodami in tehničnimi rešitvami pomaga doseči številne cilje varstva in pomoči starejšim osebam. Organizirane oblike pomoči v domačem okolju bi lahko doma zadržale tudi do 15 % starejših ljudi.

V času po letu 1960 se je pričelo intenzivno dogovarjanje, kako organizirati kvalitetno socialno in zdravstveno varstvo starejše populacije. Prvo takrat sprejeto načelo je aktualno še danes, in to je »družba in država morata na najrazličnejše načine omogočiti starim prebivalcem, da čimdalje ostanejo v okolju, kjer so živeli in delali« (Program 1997: 6).

Program razvoja varstva starejših izhaja iz naslednjih načel:

1. *Načelo ohranjanja in doseganja večje kakovosti življenja populacije starejših ljudi.*
2. *Načelo celovitosti obravnave starejših oseb.*
3. *Načelo pluralnosti izvajanja oskrbe.*
4. *Načelo enakosti v dostopnosti različnih oblik oskrbe.*
5. *Načelo enakomerne prostorske pokritosti.*
6. *Načelo avtonomnosti.*
7. *Načelo gospodarnosti.*
8. *Načelo integriranosti v socialno in urbano okolje.*
9. *Načelo fleksibilnosti* (Program 1997: 21).

Če upoštevamo vsa ta načela, se moramo vprašati, katera oblika pomoči zadošča vsem naštetim načelom.

Naloga se nanaša na vlogo in pomen družinskih pomočnikov za kakovostno starost. Prvič se družinski pomočnik pojavi v zakonu o socialnem skrbstvu iz leta 2004. Zakon izbiro družinskega pomočnika omejuje na »polnoletne osebe s težko motnjo v duševnem razvoju ali polnoletna težko gibalno ovirana oseba, ki potrebuje pomoč pri opravljanju vseh osnovnih življenjskih potreb« (Uradni list RS 2004: 18. a člen).

Šele v začetku leta 2005 se družinski pomočniki lahko dodelijo osebam starejšim od 65 let, za katere ni nujno, da imajo zgoraj omenjene lastnosti, le da zaradi starosti potrebujejo pomoč 24 ur na dan. Ta potreba se je pokazala v praksi pri delu na terenu, kot je povedala socialna delavka Centra za socialno delo v Sevnici in v Krškem. (Dodatek 3)

Nad delom družinskih pomočnikov bdi komisija, ki je sestavljena iz socialnega delavca, zdravnika in potencialnega upravičenca. Komisije po potrebi obiskujejo tudi posameznika na domu, da si lažje pridobijo mnenje in vpogled v življenjske razmere in primernost družinskega pomočnika.

Centri za socialno delo ugotavljajo, da so komisije zelo stroge pri dodeljevanju statusa družinskega pomočnika, še posebej ko gre za starejše osebe. Več družinskih pomočnikov, ki skrbijo za starostnike in so po pravilu družinski člani, je v takšnem ali drugačnem postopku; ali gre za dolgotrajen proces pridobitve statusa, ali pa jim grozi odvzem le-tega.

Da so družinski pomočniki še kako potrebni, ko gre za stare ljudi, pokaže tudi dejstvo, da se je pri tistih starostnikih, ki živijo doma z družinskim pomočnikom pokazalo izboljšanje fizičnega in psihičnega počutja, kar razbremeni tako socialne delavce kot tudi zdravstveno osebje.

1.4.2 Družinski pomočnik kot izvajalec načel programa razvoja varstva starejših

Načela programa razvoja varstva starejših:

Načelo ohranjanja in doseganja večje kakovosti življenja populacije starejših ljudi izvajajo družinski pomočniki tako, da ohranjajo kontinuiteto bivanja starega človeka v bivalnem okolju in mu omogočajo način in stil življenja, s katerim preko delovnih in prostočasnih dejavnosti starostniki uresničujejo potrebe ter aktualizirajo svoja »psiho socialna in eksistencialna pričakovanja« (Vojko Antončič, Katja Boh 1991: 5-18).

- Načelo celovite obravnave starejših oseb izhaja iz tega, da družinski pomočniki skrbijo tako za zadovoljevanje materialnih potreb starostnika kot tudi za nematerialne socialne potrebe, zlasti potrebo po medčloveških odnosih, saj je družinski pomočnik oskrbovalec, svetovalec, pomočnik in njegov tovariš.

- Načelo pluralnosti izvajanja oskrbe izhaja iz predpostavk, da morajo biti storitve načrtovane, vodene in nadzorovane. Družinski pomočnik si skozi svoje delo načrtuje in planira vsakdan starostnika, ki za varno počutje potrebuje vsakodnevno rutino. Nadzoruje jih Center za socialno delo in za to imenovana strokovna komisija, pri vodenju pa jim pomagajo patronažne sestre, socialni delavec in zdravnik.
- Načelo avtonomnosti je zagotovljeno, saj je izbira družinskega pomočnika prepuščena starostniku, čeprav je to načelo dobro omejeno z zakonom, saj mora imeti družinski pomočnik stalno prebivališče na istem naslovu kot starostnik, kar avtomatsko omejuje izbiro na ožje družinske člane. Pri tem bi poudarila tudi diskriminatorni vidik, saj je pomoč starostniku največkrat prepuščena ženskam, ki že tako veljajo za nižje vrednoteno delovno silo.
- Načelo gospodarnosti je v celoti zagotovljeno. Družinski pomočnik se financira iz občinskega proračuna, njegovo plačilo je minimalni osebni dohodek, brez dopusta, bolniške, regresa in ostalih ugodnosti, kar je za državo veliko ceneje kot namestitev v dom ostarelih. Prihranek je viden tudi pri dodatku za tujo pomoč, ki ga takšen starostnik ne dobiva, zmanjšan je tudi strošek zdravstvenih storitev in stroški bivanja.
- Načelo integriranosti v socialno in urbano okolje. Z uvedbo družinskega pomočnika za starostnike bi bilo v celoti zadovoljeno vodilo, da je potrebno starejšega človeka čim dlje zadržati v okolju, v katerem je bival v svojih aktivnih letih.
- Načelo fleksibilnosti. Ker starostnik biva v svojem okolju s pomočjo družinskega pomočnika, je varstvo prilagojeno socialnim, zdravstvenim in kulturnim značilnostim prebivalcev.

1.4.3 Mamljiva lahkotnost bivanja družinskega pomočnika

V državnem zboru RS je dne 20. 6. 2005 v okviru sprememb Zakona o socialnem varstvu o problematiki družinskega pomočnika spregovorila Cveta Zalokar Oražem, kjer je posebej poudarila tisti del, ki se nanaša na družinske pomočnike. Po njenih besedah se je v praksi izkazalo, da se je potreba po družinskih pomočnikih bistveno povečala, da se je začela dotikati predvsem starejše populacije in da se vsakodnevno pojavljajo nove in nove vloge.

Citiram: »Kajti nenazadnje se je mamljivo odločiti, še posebno brezposelnim ali pa tistim, ki prejemajo nižje dohodke za to dejavnost, ki jo pravzaprav opravljajo na način trga. Na ta način skrbijo za takšno osebo in za to prejemajo tudi minimalno plačo« (Internet 2).

Da v resnici stvari niso takšne, dokazuje tudi raziskava na terenu, ki v celoti razkriva vso fizično in psihično obremenitev pomočnika, ki je za minimalno plačo pripravljen skrbeti za starostnika štiriindvajset ur na dan. Delovni dan družinskega pomočnika se ne konča ob določeni uri, tako kot delovni dan drugih zaposlenih, na razpolago mora biti ob vsaki uri, ne more si privoščiti prostega konca tedna, dopusta ali bolezni. Iz minimalne plače mora družinski pomočnik plačevati občasno varstvo, kar še posebej obremenjuje družinski proračun tistih, katerih upravičenci dobivajo nizko pokojnino.

Ravno tako ne gre spregledati prihranka države na račun neformalnega dela za stare ljudi. »... britanski strokovnjaki so namreč izračunali, da bi cena tovrstnega dela presegla letni proračun za zdravstvo« (Baldock, 1993 v Renner 1997: 40–49).

Ravno tako morajo s temi sredstvi starostniku omogočati varno bivalno okolje, varen dostop do vseh prostorov, nakupiti tehnične pripomočke, ki jih zdravstvena zavarovalnica ne krije v celoti.

In kaj dobi starostnik v zameno?

Socialna oskrba:

- pomoč pri opravljanju osnovnih življenjskih potreb
- pomoč pri hranjenju in pitju
- pomoč pri oblačenju in slačenju
- pomoč pri umivanju in skrbi za osebno higieno
- pomoč pri vstajanju, gibanju, obračanju
- pomoč pri uporabi stranišča
- varovanje

Zdravstvena oskrba:

- sodelovanje z osebnim zdravnikom

- zagotavljanje ustrezne zdravstvene oskrbe
- izvajanje določenih fizioterapevtskih postopkov
- nabava zdravil in ustreznih pripomočkov

Organizacija prostočasnih dejavnosti

- pomoč pri vzpostavljanju in vzdrževanju socialne mreže
- spremstvo po opravkih in nakupih
- druženje s sorodniki, prijatelji, sosedi
- obeleževanje pomembnih praznikov in obletnic
- organizacija dejavnosti za prosti čas
- obisk raznih prireditev
- branje knjig in časopisov
- predvajanje glasbe
- igranje različnih iger, ki krepijo njihove psihofizične sposobnosti

Gospodinjska pomoč:

- priprava, nabava hrane in napitkov
- vzdrževanje prostorov
- vzdrževanje čistoče in likanje perila
- ureditev bivalnega okolja glede na potrebe starostnika

Pomembno pri tem delu je tudi to, da delo opravlja posameznik, ki ga starostnik pozna in mu zaupa, poleg tega pa mu družinski pomočnik nudi tudi vso potrebno čustveno oporo, ki je s strani javnih delavcev prav gotovo ne more dobiti v tolikšni meri, kot jo potrebuje.

Potrebe starostnikov so od primera do primera različne. Niso vezane na čas in prostor, zato mora družinski pomočnik pokazati veliko mero prilagodljivosti pri opravljanju svojega dela.

2. RAZISKOVALNI PROBLEM

Za raziskavo o vlogi družinskih pomočnikov za kakovostno starost sem se odločila, ker sem bila kot delovni terapevt dve leti zaposlena v domu za ostarele občane. Porodilo se mi je vprašanje, ali je institucionalizacija res najbolj ustrezna rešitev za starostnike in ali bi bila kakšna druga oblika bolj primerna, torej starostniku bolj prijazna.

Ko se človek postara, se mu tako njemu kot družini zastavi nelahko vprašanje, kako in kje naj kot starostnik preživi svoja zadnja leta. To še posebej velja za bolne, gibalno ovirane in onemogle starostnike, ki niso sposobni skrbeti zase. Moja izkušnja z domskim življenjem je bila pozitivna, kljub temu pa sem opazila, da večina starostnikov trpi, ker so iz različnih razlogov morali zapustiti svoje domače okolje. Največkrat gre za starostnike, za katere po dolgotrajni bolnišnični negi, doma ni mogel nihče poskrbeti ali pa za starostnike brez svojcev. Potrebe starostnikov so, kar se tiče materialnega stanja in fizičnega počutja, dobro zadovoljene, njihove nematerialne potrebe pa so zanemarjene, postavljene v drugi plan in to jih spravlja v hudo stisko.

V institucijah, ki skrbijo za starostnike, vedno primanjkuje osebja, ki bi lahko poskrbelo za njihovo psihično počutje in potrebo po pristnih človeških odnosih. Za to je na voljo ponavadi en socialni delavec na sto oskrbovancev in delavni terapevt, katerega delo s starostniki je omejeno na dve do tri ure v dopoldanskem času. V skupinah, ki obiskujejo delovno terapijo je 20 do 30 starostnikov, tako da delovnemu terapevtu ne ostane veliko časa za individualno delo z vsakim posebej. Temu so sicer namenjene skupine za samopomoč, ki trajajo 1 uro enkrat tedensko in kjer je udeležениh tudi od 10 do 15 starostnikov.

Poleg tega ima vsaka institucionalna oblika varstva ostarelih oseb svoj delovni ritem, točen urnik, ki s svojim rutinskim pristopom sicer zagotavlja stanovalcem določeno varnost, ne upošteva pa tega, da so stanovalci posamezniki, ki so si v življenju pridobili svoj ritem zadovoljevanja potreb, ki se z institucionalizacijo krepko poruši.

Zadovoljevanje potreb po pristnih človeških odnosih je časovno in prostorsko omejeno ter odvisno od časa, ki si ga za posameznika lahko utrga osebje, pa tudi njihova družina, ki je

večinoma oddaljena od kraja bivanja starostnika, ki zaradi svojih lastnih skrbi zanj pogostno nima veliko časa.

Iz razgovora s socialno delavko Centra za socialno delo Sevnica sem razbrala, da se tudi na področju starostnega varstva kažejo premiki, predvsem na področju oskrbe starostnikov na domu, da bi jih tako čim dlje obdržali doma. Iz teh razlogov se je razširila tudi dejavnost družinskih pomočnikov, ki so po Zakonu o socialnem varstvu namenjeni predvsem osebam z motnjami v duševnem razvoju in invalidom. V praksi, tj. na terenu, pa se je pokazala tudi čedalje večja potreba po uvajanju družinskih pomočnikov za starejšo populacijo, ki sicer ne spada v celoti v kategorijo, ki je uzakonjena, zato bi bilo potrebno premisliti tudi o tej zakonski možnosti.

Z raziskavo sem želela ugotoviti:

1. Iz katerih vzrokov se je družina skupaj s starostnikom odločila, da bo starost preživel doma, s pomočjo družinskega pomočnika;
2. Ali so ti vzroki ekonomski, osebne narave ali so rezultat odločitve družine kot celote;
3. Kako starostniki, družinski pomočniki in družinski člani ocenjujejo:
 - stanovanjske razmere,
 - socialne stike, njihovo pogostost in kvaliteto,
 - vrste pomoči, ki ji dobivajo od pomembnih drugih,
 - kako so zadovoljni z življenjem nasploh.

Predvsem pa se v nalogi osredotočam na zadovoljevanje potreb, kot so: preživljanje prostega časa, socialno integracijo v okolje, subjektivno blagostanje starostnikov in kakšno vlogo pri zadovoljevanju teh potreb imajo družinski pomočniki.

3. METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je deskriptivna. Na podlagi vprašalnika bom opisala življenje starostnikov, ki živijo v svojem domačem okolju ter vlogo in pomen družinskega pomočnika za njihovo kakovostno življenje.

3.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Merski instrument je vprašalnik. Vir podatkov so starostniki, družinski pomočniki in družinski člani. Vprašalnik je sestavni del diplomske naloge in je v poglavju Dodatki.

Z vprašalnikom za starostnika sem želela prikazati:

1. Kakšno je njihovo zadovoljstvo z življenjsko ravnjo
2. Kaj jim v življenju največ pomeni
3. Kdo jim pri vsakdanjih opravilih najbolj pomaga
4. Kaj pri svojem pomočniku najbolj cenijo
5. V kolikšni meri in na kakšen način zadovoljujejo svoje potrebe po socialnih stikih in kaj jim le-ti pomenijo
6. Kakšen je njegov odnos do življenja in katere so tiste stvari, ki njegovemu življenju dajejo smisel
7. Kako so zadovoljni s takšno obliko pomoči
8. Kaj pogrešajo, da bi bilo njihovo življenje še bolj kakovostno
9. Koliko so v njihova življenja vpleteni drugi pomembni posamezniki (strokovni delavci) in kako so zadovoljni z njihovimi storitvami
10. Kaj menijo o življenju v domu za starejše občane
11. Kako poteka njihov vsakdan in s katerimi prostočasnimi aktivnostmi se ukvarjajo

Z vprašalnikom za družinskega pomočnika sem poskušala raziskati:

1. Kateri razlogi so jih vodili do odločitve, da prevzamejo skrb za starostnika
2. Ali poleg starostnika skrbijo še za koga drugega
3. Katere vrste pomoči nudijo starostniku
4. Ali so se za to delo izobraževali in katera znanja bi še želeli izpopolniti
5. Kakšen je njihov odnos do starostnika in njihov pogled na njegovo počutje
6. Kdo jim pri delu pomaga in kakšno je zadovoljstvo s pomočjo
7. Kako starostnika sprejema okolje
8. Kako ocenjuje stanovanjske razmere, v katerih živi
9. Kaj bi lahko še izboljšalo njihovo delo in jih delno razbremenilo v fizičnem in psihičnem pogledu

Od družinskih članov pa sem želela izvedeti:

1. Kateri so razlogi, da so se odločili, da bo njihov starostnik preživel večer življenja doma
2. Kako oni ocenjujejo, kakšno je zadovoljstvo starostnikov s svojim življenjem
3. Katere usluge po njihovem mnenju nudi družinski pomočnik
4. Kakšno je njihovo zadovoljstvo z delom družinskega pomočnika in ali menijo, da bi lahko nudili še več uslug in katere
5. Ali se jim zdi, da je delo družinskega pomočnika primerno nagrajeno
6. Kako ocenjujejo pomoč pristojnih institucij in kaj bi po njihovem mnenju bilo potrebno storiti, da bi se življenje starostnika, ki prebiva v domačem krogu, še izboljšalo

3.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Z vprašalnikom sem zajela 24 družinskih pomočnikov, 24 starostnikov in 24 družinskih članov iz občin Sevnica in Krško. Glede na majhno število družinskih pomočnikov, ki skrbijo izključno za ostarele osebe nad 65 let, sem zajela vse, razen šestih družin, ki v raziskavi niso želele sodelovati.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

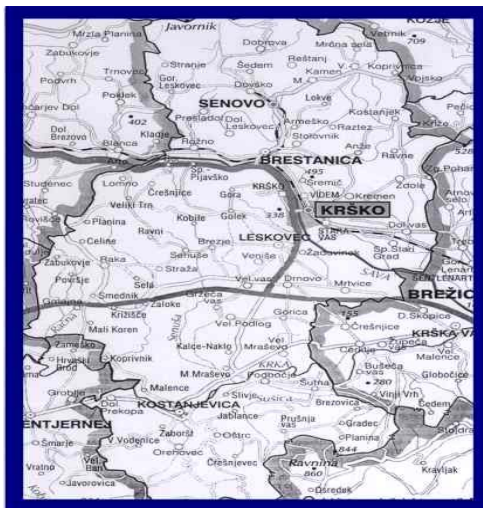
Podatke sem zbrala z vprašalniki na terenu, tako da sem anketirala vsakega anketiranca posebej. Z njimi sem se predhodno po telefonu dogovorila za obisk, poleg tega pa sem pridobila tudi dovoljenje za opravljanje raziskave od Centrov za socialno delo v Sevnici in Krškem. Centra sta pred mojim obiskom anketirance pisno obvestila in od njih dobila pisna soglasja, da bodo v raziskavi sodelovali.

Pri delu ni bilo posebnih težav. Vsi anketiranci so radi sodelovali, dva starostnika nisem mogla anketirati, ker sta nepokretna in imata tudi slušne in govorne težave. Pri delu s starostniki sem bila posebej pozorna na empatičen odnos in pomoč pri razumevanju vprašanj.

3.5 O OBEH KRAJIH

Občina Krško

Nahaja se v jugovzhodnem delu Slovenije. Obsega 345 kvadratnih kilometrov in ima 157 naselij, v katerih živi 25. 500 prebivalcev.

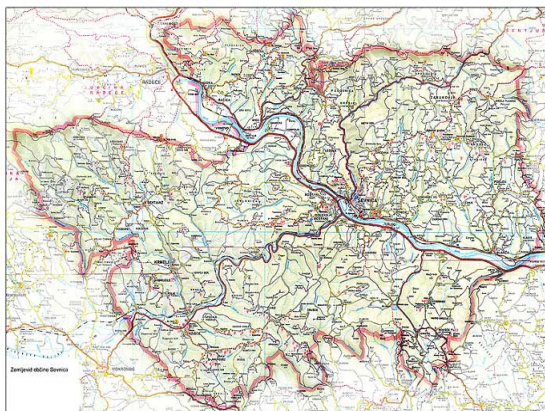
Slika 3.5.1.: Zemljevid občine Krško (www.krsko.si/zemljevid.asp.)

V preteklosti sta ji njeno razpoznavnost oblikovali industrija papirja in energetika, kar pa se je v devetdesetih letih spremenilo. Danes je v mestu čutiti ugodno podjetniško klimo, na podeželju pa se razvijata vinarstvo, sadjarstvo in turizem. Slednji že ima podlago v nahajališčih termalne vode pri Kostanjevici, kjer je v prenovljenih prostorih samostana galerija Božidarja Jakca. Kljub temu da je Krško podjetniško usmerjeno mesto, pa lega

same krške pokrajine in njen relief dajeta ugoden položaj za razvoj kmetijstva, ki je še vedno eden od temeljev ekonomskega položaja njenih prebivalcev.

Občina Sevnica

Občina Sevnica leži ob rekah Sava in Mirna, obdana z visokimi bregovi Velikega Kozja, Lisce in Bohorja. Obsega 272 kvadratnih kilometrov, na katerih živi 17, 726 prebivalcev v 214-ih naseljih.

Slika 3.5.2.: Zemljevid občine Sevnica (www.obcina-sevnica.si/maps/index.htm)

Med obema vojnama se je Sevnica razvila v najbolj industrijsko razvit kraj v Posavju, drugo največje delavsko središče je bil Krmelj z rudnikom rjavega premoga. Z zapiranjem rudnikov rjavega premoga in vedno slabšim položajem tekstilne industrije je Sevnica nazadovala. Tovarna Lisca že leta odpušča delavce, Jutranjka pa se je skoraj v celoti prestrukturirala v druge delavnosti. To je bilo še posebej boleče za žensko prebivalstvo, saj je bila v obeh tovarnah zaposlena skoraj vsaka druga ženska. Globalizacijske spremembe so se dotaknile tudi lesnopredelovalne industrije: tovarn Tanin in Kopitarne, vendar jim je s preusmerjanjem na zahodni trg uspelo preživeti.

Zdaj se občina usmerja bolj v svoje naravne vire in večjo pozornost posveča kmetijstvu, vinogradništvu in sadjarstvu ter razvoju turizma. Podeželje se je ponovno začelo razraščati, čeprav se utrip modernega sveta še ni čisto zasidral v sleherno kmečko srce. Ohranjajo se stare, tradicionalne vrednote, ki jih tudi mladi danes čedalje bolj cenijo.

4. ANALIZA

Pri sestavi vprašalnika sem skušala od vsake kategorije anketirancev izvedeti različne podatke, ki se nanašajo na njihovo specifično vlogo v življenju starostnika. Od starostnikov pa predvsem, kako kakovostno je njihovo življenje.

Splošni podatki anketirancev so v dodatku. Primerjave med občinama se mi ni zdela smiselna, ker se struktura anketiranih med seboj ne razlikuje, razen v primeru bivalnega okolja, kjer dve družini v občini Krško živita v urbanem okolju.

Pri analizi sem najprej obdelala vprašanja, ki so skupna vsem trem skupinam anketiranih, in sicer:

I. Kateri so razlogi, da prevzamejo skrb za starostnika (vprašanje namenjeno družinskim pomočnikom), ki se ujema z vprašanjem, kateri so razlogi, da so se odločili, da starostnik preživi starost doma (vprašanje družinskim članom).

Na to vprašanje so družinski pomočniki odgovarjali takole:

Odgovore sem razdelila v štiri kategorije:

1. materialna korist (1 družinski pomočnik)
2. brezposelnost družinskega člana (8 družinskih pomočnikov)
3. veselje do dela s starejšimi osebami (3 družinski pomočniki)
4. za starostnika so skrbeli že prej in so sprejeli ponujeno možnost (12 družinskih pomočnikov)

Ad 1)

Le ena družinska pomočnica je izjavila, da skrbi za starostnico, s katero ni v sorodu, ker je njej in njeni družini prepisala svoje imetje. Splošni vtis odnosa je bil, da je le-ta površen, formalen, skrb za starostnico pa je strogo omejena le na nujno oskrbo za preživetje. Starostnica je bila v razgovoru zagrenjena in nezainteresirana, izjavila pa je, da je s

pomočnico zadovoljna. Največ ji pomeni to, da stara leta lahko preživlja v domači hiši. Vedno je bila bolj samotarska, zato je ne moti, če nima stikov z okoljem. Čas preživlja v sobi z gledanjem televizije.

Ad 2)

Ta odgovor se delno navezuje na odgovor c, le da je pri teh osmih anketiranih družinskih pomočnikih prevladal finančni položaj družine zaradi brezposelnosti enega od družinskih članov, ki je tudi prevzel oskrbo starostnika.

Ad 3)

Dve družinski pomočnici in en pomočnik so skrb za starostnika prevzeli, ker jih veseli delo z ljudmi. Ker gre za družinskega člana, so prevladali čustveni razlogi, saj smatrajo, da se isto lahko zgodi tudi njim. V zadovoljstvo jim je, da starostnikom lepšajo zadnja leta in jim tako nekako povrnejo skrb, ki so jo bili z njihove strani deležni preden so le-ti opešali. Ena od pomočnic je iz tega razloga zapustila službo in se posvetila invalidni in bolni teti. V tem primeru sem zaznala svojevrsten odnos medsebojne zaupnosti in iskrene predanosti nečakinje do svoje tete. Domačija, kjer živijo, je oddaljena od drugih ljudi in bližnjega kraja, zato zaradi izoliranosti še bolj pridejo do izraza solidarnost družinskih članov, njihova čvrsta povezanost in občutek medsebojne odgovornosti.

Ad 4)

Dvanajst od anketiranih družinskih pomočnikov je že prej skrbelo za starostnika. Informacijo o možnosti, da lahko postane skrb za starostnika tudi njihova zaposlitev, so dobili iz različnih virov: od nekdanjih sodelavcev, znancev in medijev. Zaposlitev družinskega pomočnika se jim je zdela idealna možnost, da naenkrat rešijo dva za družino pomembna vprašanja: zase, kar pomeni izhod iz začaranega kroga, ko si zaradi skrbi za starostnika enostavno niso mogli iskati zaposlitve zunaj doma, za starostnika pa izhod iz stiske oziroma ali bo in kako dolgo sploh bo družina še lahko skrbela zanj. To je še posebej pomembno za socialno ogrožene družine, z nizkimi dohodki (ponavadi je zaposlen le en družinski član), ki imajo navadno tudi še nepreskrbljene otroke.

Razloge za odločitev o vlogi družinskega pomočnika je med seboj težko ločiti, po navadi gre za povezanost vsaj treh razlogov. Prevladujejo razlogi, ki so v današnjem slovenskem prostoru zelo pereči: na eni strani velika stopnja brezposelnosti, ki ima za posledico slab

ekonomski položaj družine, posledica tega pa so stiske starostnika, ko se znajde v položaju, da je odvisen od družine, sam pa ne zmore k izboljšanju družinskega položaja ničesar prispevati, zato čuti, da je vsem v breme.

Iz splošnih podatkov anketiranih je tudi razvidno, da imajo tako anketirani starostniki kot tudi družinski pomočniki nizko stopnjo izobrazbe in relativno nizek dohodek.

Odgovore družinskih članov sem razdelila na tri kategorije:

- razlogi so odraz ekonomskega stanja družine
- razlogi so osebne narave
- razlogi so rezultat odločitve družine kot celote

Le dva družinska pomočnika sta izjavila, da so domske storitve predrage in so se iz ekonomskih razlogov odločili, da za starostnika skrbi družina. Pod kategorijo osebnih razlogov sem uvrstila željo starostnika, da ostane doma, kjer se počuti varno in se mu ni potrebno prilagajati novemu okolju (4 anketirani). Pri ostalih osemnajstih anketiranih sem zaznala željo družine, da sama poskrbi za svojega starostnika. Razlogi so različni:

- ker že dolgo skupaj živijo v skupnem gospodinjstvu in bi odhod starostnika predstavljal šok za vso družino;
- ker smatrajo, da je za starostnika življenje doma udobnejše;
- ker se starostnik bolje počuti v krogu domačih;
- smatrajo, da si vsak posameznik zasluži, da od rojstva do smrti živi v domačem kraju, v družini, za katero je tudi sam tako dolgo skrbel;
- dolžnost otrok je, da povrnejo staršem vso skrb in ljubezen, ki so jim jo sami tako dolgo izkazovali;
- smatrajo, da je življenje na deželi specifično in vpliva na oblikovanje osebnosti človeka. Povezanost starostnikov z rodnim krajem je globlja, kot je pri ljudeh, ki živijo v mestih. Njihove korenine so globoko vsajene v zemljo, ki so je obdelovali, v družine, ki so jih zasnovali in preživljali, zato bi premestitev v institucijo zanje pomenila prezgodnje hiranje in smrt;
- menijo tudi, da je za vsako bolezen najboljše zdravilo skrb ljubečih družinskih članov.

II. Katere usluge nudi starostniku družinski pomočnik, ki se ujema z vprašanjem družinskemu pomočniku – katere vrste pomoči nudijo starostniku.

Družinski pomočniki pri svojem delu ugotavljajo, da starostniki potrebujejo:

- delno pomoč (7)
- popolno pomoč (16)
- pomoč le pri nekaterih opravilih (1)

Pri družinskih članih sem vprašanje pomoči razširila in razdelila na konkretne naloge, ki jih za starostnika opravljajo družinski pomočniki. Usluge, ki jih družinski pomočniki nudijo starostnikom, so:

Tabela 4.1: Usluge starostnikom, ki jih nudi družinski pomočnik

1. pomoč pri osebni higieni	24
2. pomoč pri oblačenju	24
3. nabava hrane	24
4. pomoč pri hoji	11
5. priprava hrane	24
6. pomoč pri obiskovanju zdravnika	19
7. pomoč, ko gre za obiske sosedov, prijateljev	13
8. branje	6
9. pomoč pri ročnih delih	3
10. pomoč pri uporabi telefona	11
11. vožnja z avtomobilom	0
12. pomoč pri uporabi računalnika	1
13. drugo, kaj: - dajanje zdravil	15
- dajanje injekcij insulina	5
- pogovori	22
- vožnja z vozičkom	4

Vir: Udeleženci ankete v Sevnici in Krškem

Če strnemo odgovore, lahko ugotovimo, da največ pomoči potrebujejo v **gospodinjstvu, socialnih stikih, nabavi hrane in osebni higieni**. Poleg tega pa vsi potrebujejo tudi **čustveno oporo**, ki jo družinski pomočniki starostnikom nudijo pri vseh dnevnih dejavnostih, še posebej v pogovoru.

Pri delitvi pomoči na teh pet kategorij sem si pomagala z razpredelnico Wengerjeve (Wenger 1994: 45).

III. Kakšno je zadovoljstvo z delom družinskega pomočnika (vprašanje za starostnike) in kakšno je zadovoljstvo družinskih članov z delom družinskega pomočnika in ali menijo, da bi lahko starostniku nudil še več pomoči (vprašanje za družinske člane).

Starostniki so na vprašanje, kako so zadovoljni z delom družinskega pomočnika na lestvici od 1 do 5 (kjer 1 pomeni, da niso zadovoljni, 3 da so srednje zadovoljni in 5 da so zelo zadovoljni) odgovorili takole:

Tabela 4.2: Zadovoljstvo starostnikov z delom družinskega pomočnika

Ocena	1	2	3	4	5
Število starostnikov	0	0	0	3	19
Brez odgovora	2				

Vir: Udeleženci ankete v Sevnici in Krškem

Iz odgovorov je razvidno, da so starostniki z delom svojega družinskega pomočnika zelo zadovoljni, le 3 starostniki so družinskega pomočnika ocenili z oceno 4.

Družinski člani so na vprašanje, kako bi na lestvici od 1 do 5 ocenili delo družinskega pomočnika, odgovorili z oceno 5. Smatrajo, da je njihovo delo zelo pomembno, ne le samo za starostnika in družino, temveč tudi za družbo kot celoto, saj nadomestijo preobremenjene domove za ostarele, centre za socialno delo in zdravstvene ustanove. Menijo, da družinski pomočniki starostniku nudijo dovolj uslug, v skladu z znanjem in sposobnostmi, ki jih imajo.

Želeli pa bi, da bi imeli družinski pomočniki več kvalitetnega časa s starostnikom, ki bi ga namenili boljšemu preživljanju prostega časa starostnika: več pogovorov, sprehodov, igranja družabnih iger in vključevanju starostnika v dogajanje v širšem bivalnem okolju.

Družinski člani smatrajo, da delo družinskega pomočnika ni tako enostavno, kot je videti na prvi pogled, saj zahteva celo paleto znanj in spretnosti, ki so si jih pridobili večinoma ob delu s starostnikom. Njihova ocena glede plačila dela je zelo raznolika. Polovica anketiranih družinskih članov meni, da so za to delo premalo nagrajeni, saj se pogoji dela ne dajo primerjati s podobno osemurno zaposlitvijo zunaj doma. Pogoji dela tudi niso vedno enaki, spreminjajo se iz dneva v dan, odvisno od potreb starostnika in njegovega počutja.

Druga polovica smatra, da je delo primerno nagrajeno, saj ga družinski pomočnik lahko opravlja doma in si delavnik lahko prilagaja. Smatrajo tudi, da takšne vrste delo v

ekonomskem smislu ni nikoli poplačano in ga lahko opravljajo le tisti posamezniki, ki jih delo veseli in se negi in oskrbi starostnika v celoti predajo.

Nekaj anketiranih vidi problem v tem, da so družinski pomočniki pri svojem delu odvisni od lastne iznajdljivosti in sposobnosti ter da bi pri svojem delu potrebovali več zunanje pomoči.

IV. Koliko so v življenje starostnika vpleteni pomembni drugi posamezniki (strokovni delavci) in kako so zadovoljni z njihovimi storitvami, ki se ujema z vprašanjem družinskim članom, kako ocenjujejo pomoč pristojnih institucij.

Starostniki si želijo:

- več obiskov patronažne sestre (5 anketiranih)
- več obiskov zdravnika (7 anketiranih)
- več stika s socialno službo (1 anketiran)

V nadaljevanju ankete sem ugotovila, da so obiski strokovnjakov zadovoljivi in odvisni od zdravstvenega stanja posameznika ter socialnih razmer v družini. Starostniki so z njihovimi uslugami zadovoljni.

Družinski člani so delo pristojnih institucij (centrov za socialno delo, zdravstvenih služb, društev), ki naj bi bile starostnikom v oporo, ocenili na lestvici od 1 do 5, s tem da 1 pomeni, da sploh ne pomagajo, in 5, da pomagajo veliko. Odgovori so bili naslednji:

Tabela 4.3: Ocena dela institucij

	1	2	3	4	5	S tem niso seznanjeni	Povprečna ocena
Starostniku	1	6	9	1	2	4	2,45
Družinskemu pomočniku	2	1	10	5	2	4	2,90
Družinskim članom	6	4	5	1	4	4	2,40

Vir: Udeleženci ankete v Sevnici in Krškem

Povprečna ocena je 2,58, kar pomeni, da je njihovo zadovoljstvo s pomočjo institucij pod povprečjem. Anketirani tudi ocenjujejo, da institucije največ pomoči nudijo starostniku, medtem ko družinskemu pomočniku in družinskim članom bolj malo.

Ostale odgovore na vprašanja sem analizirala za vsako kategorijo anketirancev posebej in jih bom predstavila po vprašanjih ali po sklopih vprašanj. Na koncu analize pa bom predstavila sklepne ugotovitve.

4.1 STAROSTNIKI

Najprej sem hotela ugotoviti zadovoljstvo z življenjem nasploh, kako zadovoljni so s stvarmi naštetimi v tabeli in kaj jim v življenju največ pomeni, s tem da ocena 1 pomeni, da jim veliko pomeni, in 5, da jim nič ne pomeni.

Tabela 4.4:Zadovoljstvo starostnikov z življenjem nasploh

Ocena	1	2	3	4	5	Brez odgovora	Povprečna ocena
Dobri družinski odnosi	12	4	2	1	3	2	2,04
Druženje s sovrstniki	0	5	6	6	1	6	3,16
Zdravje	9	6	1	1	1	6	1,83
Denar	2	3	6	6	1	6	3,05
Druženje z mlajšo generacijo	2	0	4	1	10	7	4

Vir: Udeleženci ankete v Sevnici in Krškem

Iz tabele je razvidno, da starostniki najbolj cenijo zdravje (povprečna ocena 1,83), na drugem mestu so dobri družinski odnosi (povprečna ocena 2,04), na zadnjih dveh mestih sta denar (povprečna ocena 3,05) in druženje z mlajšo generacijo (povprečna ocena 4), druženje s sovrstniki je na tretjem mestu pomembnosti (povprečna ocena 3,16).

Najmanj pomembno se jim zdi druženje z mlajšo generacijo, kjer mislimo na populacijo do 30 let starosti. To je generacija, ki je prezaposlena, njihove navade in vedenje so čisto drugačni od vedenja in navad starostnikov. S to generacijo imajo tudi najmanj stika, življenje starostnikov se vrti v glavnem okrog družinskega pomočnika in partnerja, v kolikor ga še imajo.

Pri vprašanju, kdo jim pri opravilih najbolj pomaga, so se vsi starostniki strinjali, da je to družinski pomočnik in družinski člani (otroci, vnuki) ter strokovno osebje, ki prihaja na dom, največkrat je to patronažna sestra.

Starostniki pri družinskem pomočniku najbolj cenijo njihovo vsestransko pomoč, da so jim vedno na voljo, da so ustrezljivi, iskreni in prijazni, da delo opravljajo s potrpežljivostjo in spoštovanjem. Največ pa jim seveda pomeni, da imata z družinskim pomočnikom dober odnos.

Zelo so zadovoljni z dejstvom, da starost lahko preživljajo v okviru svoje družine. Ocenjujejo pa, da je delo družinskih pomočnikov premalo cenjeno in premalo nagrajeno. Družinski pomočniki jim pomagajo tudi pri ohranjanju socialnih stikov. Ker večina anketiranih starostnikov živi na podeželju, so ti stiki skrčeni na:

- obiske sosedov in znancev (7 anketirancev)
- občasna povabila sosedov in prijateljev na dom, ki jih povabijo družinski pomočniki (10 anketirancev)
- na krajše sprehode po vasi (10 anketirancev)
- redka druženja v okviru kulturnih in zabavnih prireditev, ki jih je v okolju, kjer živijo zelo malo (2 anketiranca)

Pogostost socialnih stikov pa ni omejena le prostorsko, onemogočajo jih tudi zdravstveno stanje in premajhna mobilnost, saj veliko starostnikov ne premore vozička ali prilagojenega avtomobila, ker so ti pripomočki dragi in si jih nekateri ne morejo privoščiti.

Kot je razvidno iz demografskih podatkov sta le dva anketiranca iz mestnega okolja. Eden od njiju je nepokreten, drugi pa je s pomočjo družinskega pomočnika vključen v društvo upokojencev in redno obiskuje razne prireditve.

V okviru socialnih stikov, ki jih omogočajo družinski pomočniki, so starostniki izjavili, da jim druženje z sovrstniki iz širšega bivalnega okolja pomeni obujanje spominov, pripovedovanje zgodb iz svoje in njihove mladosti, zapolnitev prostega časa, možnost stikov s pripadniki mlajše generacije, še posebej ko gre za starostnike, ki živijo v dvogeneracijskem gospodinjstvu. Na ta način si pridobivajo informacije o dogajanju v okolju, obenem pa imajo možnost prenašanja svojih izkušenj na druge.

Ena od anketirank je zelo lepo povedala, da se mlajša generacija premalo zaveda vsega bogastva izkušenj starejših ljudi ter da obenem s tem, ko se staramo, postajamo vsako leto boljši, modrejši in škoda bi bilo vso to modrost odnesti s seboj v pozabo.

Ob tem ko se staramo, se nam večkrat porajajo tudi vprašanja o smislu življenja in kaj je tisto, kar nas v starosti osmišlja.

Na prvo vprašanje so anketiranci odgovorili:

1. **14** anketiranih starostnikov je odgovorilo, da ima življenje smisel, če mu ga daš sam;
2. **2** anketiranca ocenjujeta, da življenje na stara leta sploh nima smisla. Tu je potrebno povedati, da se oba starostnika zdravita za depresijo in sta tudi v času mojega obiska kazala zelo malo zanimanja za dogajanje okoli sebe. Družinska pomočnika sta povedala, da to bolezensko stanje izhaja že iz mladostnih let, pri eni od njiju pa je prisoten še alkoholizem;
3. Ostalih **8** anketirancev pogojuje smisel življenja takole:
 - a) da ga preživiš v sebi primernem okolju – družini (6 anketirancev),
 - b) da imaš okrog sebe ljudi, ki te imajo radi in skrbijo zate (8 anketirancev),
 - c) da si dobro materialno preskrbljen (1 anketiranec),
 - d) da lahko prenašaš izkušnje na mlado generacijo (3 anketiranci),
 - e) da živiš brezskrbno življenje (6 anketirancev),
 - f) da imaš dober odnos z osebo, ki skrbi zanj/zanjo (15 anketirancev).

Naslednje vprašanje je bilo vezano na stanovanjske razmere in splošne razmere v gospodinjstvu. Zanimalo me je, kaj bi spremenili, če bi lahko.

Odgovori so bili zelo različni, vezani na zdravstveno stanje anketiranca/-ke in finančne možnosti.

Vozičkarji¹ so si želeli nov voziček in temu ustrezen dostop do hiše in prostorov, ki jih uporabljajo pri vsakdanjih opravilih (kopalnica, WC). Voziček sta želela tudi dva anketiranca, ki sta brez njega priklenjena na posteljo in naredita lahko s pomočjo pomočnika le nekaj korakov po sobi. S tem je zelo omejena njuna socialna in prostorska mobilnost.

¹ Izraz vozičkarji sem povzela po žargonu osebja doma ostarelih Loka pri Zidanem mostu.

Tehničnih pripomočkov in sprememb v hiši si želi 10 anketirancev, vendar jih omejujejo skromna finančna sredstva, za to pristojne institucije pa tudi ne razpolagajo s takšnimi proračunskimi sredstvi, ki bi dovoljevala takšne vrste pomoči starejšim, ki živijo v oskrbi družine.

Le 4 anketiranci so izjavili, da so njihove stanovanjske razmere in razmere v gospodinjstvu primerne in zadovoljujoče. Vsi štirje anketiranci so materialno dobro preskrbljeni in so si že v času svojih aktivnih let zagotovili ustrezne življenjske pogoje.

Naslednji dve vprašanji se nanašata na strokovno pomoč pristojnih socialnih iz zdravstvenih služb.

Več obiskov patronažne sestre si želi 5 anketiranih, 7 anketiranih bi želelo več obiskov zdravnika, 1 anketiranka pa izraža potrebo po več stikih s socialno službo.

V nadaljevanju ankete sem ugotovila, da so obiski strokovnjakov zadovoljivi in odvisni od zdravstvenega stanja posameznika ter socialnih razmer v družini. Starostniki so z njihovimi uslugami zadovoljni.

Na vprašanje, kaj mislijo o življenju v domu ostarelih so odgovarjali hipotetično, saj sta le dva od anketiranih že bivala v domu. Ena od njiju je bila zadovoljna, vendar se je sin zaradi prevelikih stroškov odločil, da jo vzame domov in je njegova partnerka prevzela vlogo družinske pomočnice. V pogovoru sem izvedela, da pogreša stike z drugimi ljudmi in živahen ritem domskega življenja, saj sta s pomočnico večinoma sami. Vozička si zaradi slabih finančnih razmer ne more privoščiti, zato je vezana na ozek prostor svoje sobe in ne more opravljati niti kratkih sprehodov po vasi. Vseeno pa je bila zelo pozitivna, polna humorja in je s pomočjo svoje pomočnice zelo zadovoljna.

Tudi anketiranki, ki trpita za depresijo, sta izjavili, da jima je lepše doma, ker si ne želita stikov in sta najraje sami.

Ostalih 21 anketiranih je bilo mnenja, da življenja doma ne bi zamenjali. Kot vzroke za to odločitev so navajali svobodno izbiro kraja in časa aktivnosti, ki jih opravljajo. Menijo, da

jim rutina življenja in vezanost na ozek prostor in krog ljudi, ne bi ustrezala. Menijo tudi, da bi ločitev od domačih in domačega kraja pripomogla k poslabšanju njihovega zdravstvenega stanja in posledično k skorajšnji smrti. Zadovoljni so z oskrbo družinskih pomočnikov in pomočjo drugih članov družine. Stiki z družino, sosedi in prijatelji jim pomenijo več kot brezhibna urejenost domov za ostarele. Ker je večina anketiranih večino življenja ali pa vse življenje prebila na podeželju, smatrajo, da imajo doma več stika z naravo. Poleg članov družine in pomočnika/-ce jim veliko pomeni tudi to, da imajo v sobi lahko kakšno domačo žival, ki jim dela družbo, kadar so sami.

V svetu že nekaj časa obstajajo različne terapije za bolezni psihičnega izvora s pomočjo živali. Tudi v naših domovih za ostarele že ponekod uvajajo kot del delovne terapije oskrbo živali, saj so ugotovili, da živali pozitivno vplivajo na psihično počutje posameznika in jih energetsko napolnijo.

Vzroke, da so anketirani starostniki raje doma, sem razdelila na štiri sklope:

1. navezanost na domače okolje, družino (18 anketiranih)
2. pomanjkanje finančnih sredstev (5 anketiranih)
3. nepoznavanje razmer v domovih za ostarele (4 anketirani)
4. otroci so dolžni skrbeti za svoje starše (1 anketiran)

Kar 18 anketiranih starostnikov živi v domačem kraju več kot 60 let, kar pomeni, da so njihove korenine zelo globoko vsajene v okolje. Ker je večina starostnikov iz podeželskega okolja in le 2 iz mestnega, je njihovo preživljanje prostega časa med seboj precej podobno. Prostočasne aktivnosti se razlikujejo le glede na psihofizične sposobnosti posameznika.

Po odgovorih sodeč so njihove prostočasne aktivnosti naslednje:

Tabela 4.5: Preživljanje prostega časa

Gledanje televizije	19
Branje knjig revij	20
Pomoč v gospodinjstvu	2
Poslušanje radia	20
Pogovor	22
Obujanje spominov s pomočjo slikovnega materiala	4
Obiski sosedov, znancev	22

Ročna dela (pletenje, kvačkanje ...)	2
Igranje družabnih iger, ki spodbujajo psihofizične sposobnosti	1
Skrb zase (oblačenje, osebna higiena ...)	18
Petje	1

Vir: Udeleženci ankete v Sevnici in Krškem

Iz lastnih izkušenj vem, da se podobne prostočasne aktivnosti izvajajo tudi v domovih za ostarele v okviru delovne terapije. Vendar so v domu te aktivnosti časovno in prostorsko strogo omejene in trajajo le dve do tri ure dnevno, vsak dan ob istem času in v istem prostoru.

V domačem okolju se te aktivnosti skozi ves dan prepletajo med seboj, so med seboj združene, na primer pletenje in poslušanje radia ali pogovor s pomočnico, družinskimi člani. Starostnik svoj vsakdan preživlja v skladu z ritmom življenja družine in svojimi potrebami. Potrebe starostnikov so enkratne, od posameznika do posameznika različne in na takšen način tudi zadovoljene, ne glede na čas v dnevu, mesecu ali letu. Razlika je tudi v tem, da ima osebje doma do stanovalcev zgolj formalen in začasen odnos. Osebje se tudi pogosto menjava, saj delajo v izmenah, tako da so starostniki glede tega, kdo in kdaj za njih skrbi včasih dokaj zmedeni. Še posebej je to prisotno v negovalnih oddelkih, kjer so starostniki vezani na posteljo in ozko dogajanje lastne sobe.

V krogu družine so ti odnosi osebni, časovno neomejeni in prisrčni. Za starostnika skrbi vedno ista oseba, kar jim daje občutek varnosti. Starostniki in njihove družine so s takšnim načinom oskrbe starostnika obvarovane pred stiskami, ki jih prinaša institucionalizacija.

Dan jim zapolnjuje delo, razvedrilo in počitek. Pri tem je pomembno, da družinski pomočniki poskrbijo, da so njihovi varovanci čim dlje aktivni, saj je dokazano, da aktivno in polno življenje zavira procese staranja.

Pomen aktivnega življenja je tesno povezan z iskanjem smisla življenja v pozni starostni dobi. Tisti starostniki, ki jih družine aktivno vključujejo, izražajo veliko mero zadovoljstva s svojim življenjem ne glede na materialno preskrbljenost. Poleg tega, da je njihov vsakdan zapolnjen z različnimi aktivnostmi, ki jih zmorejo opravljati in jih hkrati tudi zadovoljujejo, jim največ pomeni celodnevni pristni stik z osebo, ki skrbi zanje.

4.2 DRUŽINSKI POMOČNIKI

Za kakovostno starost posameznika je ključnega pomena, kdo bo prevzel skrb zanj, ko mu opešajo moči. Odvisnost starega človeka je lahko popolna, kadar so prizadete telesne, umske in čustvene sposobnosti. Kadar so okrnjene le nekatere življenjske funkcije, govorimo o delni odvisnosti (npr. telesna negibljivost po kapi, popolna umska in čustvena ohranjenost (Hojnik - Zuapnc 1997: 117). Z odvisnostjo se težko sooči tako starostnik kot njegovi bližnji, zato je pomembno, kako bomo takšnemu starostniku pomagali. Odločitev bi morala biti v celoti prepuščena starostniku, razen v primerih, ko nimajo več sposobnosti presojanja.

Vendar v vseh primerih žal odločitev ni odvisna le od starostnika, temveč od več faktorjev:

- družinskih – ali ima družina možnost, da sama poskrbi za starostnika,
- psihosocialnih – kako močni in pristni so odnosi z družino in okoljem,
- finančnih – ali ima starostnik na razpolago sredstva, ki bi mu omogočala primerno obliko pomoči.

V slovenskem prostoru sta zaenkrat na voljo dve možnosti, ki imata zakonsko podlago:

- pomoč na domu
- institucionalizacija – javni in zasebni zavodi

Včasih je nujno, da se k odločitvi o oskrbi starostnika vključijo tudi strokovne službe, predvsem center za socialno delo, ki s preverjanjem potreb na terenu in poznavanjem družinskih socialnih razmer pomembno prispevajo k odločitvi.

Tako se je pri delu na terenu pokazala tudi potreba po družinskih pomočnikih, ki skrbijo izključno za starostnike z delno ali popolno odvisnostjo. Odločitev o družinskem pomočništvu na tem področju pa je odvisna:

- od starostnika, njegovih potreb in želja,
- družinskega člana, da prevzame nase odgovornost za starostnika,
- pristojnega centra za socialno delo in posebne, v ta namen oblikovane komisije,
- občine, ki iz svojega proračuna krije stroške tovrstne oskrbe starostnika.

18 družinskih pomočnikov poleg varovanca skrbi še za svojo družino. Posebej zanimiv primer bom opisala bolj podrobno:

Ena od družinskih pomočnic je v oskrbo brez plačila vzela še eno starejšo osebo, ki je brez družine in lastnih finančnih sredstev za preživljanje. Ker ima Parkinsonovo bolezen, bi bila zanjo ustrezna le institucionalizacija. Vso oskrbo bi moral plačati pristojni center za socialno delo in to le za tisti nujni del, ki vsebuje prehrano, posteljo in zdravila. In ker je pomočnica že skrbela za svojo nepokretno mater, je izjavila, da je vseeno, če skrbi še za enega človeka več. Poleg dveh ostarelih oseb skrbi še za sina, ki je zaposlen v Domu ostarelih občanov v Krškem in ji je v veliko pomoč, še posebej ko gre za nasvete o najboljših prijemih in pristopih pri negi varovank, da bi bilo njuno življenje čim bolj kakovostno.

Pri tej družini sem dobila vtis izredne življenjske energije družinske pomočnice, saj jih tudi sama šteje že čez 55 let. Vsi družinski člani, vključno z možem družinske pomočnice, sinom in hčerino družino z dvema majhnima otrokoma, delujejo kot majhna dobro organizirana enota, kjer se prepleta sedanji čas s preteklim, novi načini sodobnega življenja s tradicionalnimi, že skoraj preživeli. Njihova povezanost in medsebojna solidarnost kljubujeta tako preteklemu kot sodobnemu času, zunanjim težavam, ki ji prinaša vsakdanje življenje in notranjim stiskam, ki jih doživljajo posamezni člani.

Takšen močan vtis vrednot, kot so pristnost, pripravljenost pomagati, kljubovati vsem težavam, sem začutila tudi v družini, kjer družinska pomočnica skrbi še za tri šoloobvezne rejence. Povedala je, da jo ukvarjanje z otroki utrjuje in napolnjuje z energijo, ki jo porabi pri negi precej zahtevne mame. Vzdušje v družinah, kjer živi več generacij skupaj, je veliko bolj harmonično, pestro in zadovoljujoče za pripadnike vseh treh generacij.

Za delo družinskega pomočnika se je usposabljal 6 družinskih pomočnikov, ki so obiskovali tridnevni tečaj s področja nege in oskrbe starostnika v Ljubljani. 18 družinskih pomočnikov se zaradi časovne stiske in oddaljenosti izobraževanja za delo ni posebej usposabljal. Le dva družinska pomočnika menita, da usposabljanja in dodatnega izobraževanja ne potrebujeta, ostali pa se bodo vključili takoj, ko bo usposabljanje v bližini njihovega prebivališča.

Pri svojem delu ugotavljajo, da bi potrebovali znanja iz pedikerstva, medicine (uporaba in učinkovanje zdravil, dajanje injekcij) in ustreznih fizioterapevtskih prijemov, posebej pri

starostnikov, ki so gibalno ovirani. Od vsega pa najbolj pogrešajo psihično oporo, saj je njihovo delo podvrženo vsakodnevnu stresu, ki ga samo družinsko okolje ne more razbremeniti.

Na vprašanje, kakšen je njihov odnos z varovancem, so odgovorili, da je zelo dober. Med njima so stekle družinske vezi, ki so se čustveno še okrepile, odkar družinski pomočnik ves svoj čas in energijo daje svojemu varovancu. Seveda pa takšno stanje ni stalno, prihaja tudi do medsebojnih napetosti, slabe volje in žalosti, kar pa družinski pomočniki ocenjujejo kot normalno, saj tako počutje starostnika kot tudi družinskega pomočnika niha glede na fizično in psihično počutje. Medsebojno dober odnos temelji na obojestranski želji obeh, tako starostnika, da bi ostal doma, kot tudi družinskega pomočnika, da bo skrbel zanj.

Družinski pomočniki o počutju svojega varovanca govorijo iz opažanj pridobljenih pri delu. Družinska pomočnica, ki ne skrbi za člana svoje družine, je izjavila, da je starostnica sicer hvaležna, da je lahko doma, je pa včasih depresivna in v svojem vedenju do nje tudi agresivna, kar gre pripisati osebnostnim spremembam, ki se včasih pojavijo v starosti. Se pa kljub temu zelo oklepa življenja.

17 družinskih pomočnikov meni, da se njihovi varovanci počutijo varno in zadovoljno, so optimistični in znajo najti smisel življenja v drobnih stvareh. Kljub bolezni in odvisnosti so radoživi, potrpežljivi in se znajo pošaliti, včasih tudi na svoj račun. Največ jim pomeni dejstvo, da v starosti niso osamljeni, da lahko živijo mirno življenje na svojih domačijah, da lahko prepustijo skrb in odgovornost za gospodinjstvo in kmetijo mlajšim ter da imajo stike z ljudmi, ki jih poznajo in jih imajo radi.

6 družinskih pomočnikov opaža nekoliko drugačno stanje. Starostniki so zaradi bolezni čustveno nestabilni, razdražljivi, imajo »svoje muhe«, njihovo razpoloženje se spreminja iz dneva v dan. Družinski pomočniki so ob takšnem vedenju starostnika še dodatno obremenjeni, saj morajo dnevne aktivnosti sproti prilagajati razpoloženju starostnika. To pripisujejo starostnikovi bolezni in odvisnosti, saj se ne morejo sprijazniti z dejstvom, da jih je dohitela starost in ne morejo več aktivno sodelovati v dejavnostih družine in širšega okolja. Pri tem ne smemo pozabiti, da gre v teh primerih za starostnike, ki so bili vse življenje vajeni težko fizično delati na kmetiji in obenem držati v vajetih svoje življenje in življenje svoje družine. Težka jim je predvsem misel, da so naenkrat postali nepotrebni in čutijo, da so družini odveč.

Družinski pomočniki pri svojem delu gotovo potrebujejo pomoč. 18 družinskih pomočnikov je izjavilo, da jim največ pomoči nudijo družinski člani. V šestnajstih primerih je to patronažna sestra, bolj malo je v njihovo delo vključena socialna služba – le dva primera. Seveda se ta pomoč med seboj prepleta, ni stalna, ampak le občasna, odvisna od potreb starostnika, njegovega zdravstvenega stanja in tudi počutja družinskega pomočnika. Ker družinski pomočniki nimajo pravice do dopusta ali bolniške, je takšna vrsta pomoči nujna, kadar družinski pomočnik zboli ali mora po opravkih zunaj doma.

S pomočjo so zadovoljni, nekoliko manj z obiski zdravnika na domu. V primeru poslabšanja zdravstvenega stanja starostnika so največkrat primorani poskrbeti za prevoz do zdravstvene ustanove, saj sami nimajo primerno prilagojenega vozila. Iskanje prevoza je včasih dolgotrajno, saj tudi zdravstveni domovi nimajo dovolj rešilnih avtomobilov, dolgotrajno čakanje na ustrezno zdravstveno pomoč pa je lahko za starostnika usodno. Takšne situacije pripeljejo še do dodatnih stresov v družini, saj niti družinski pomočniki niti družinski člani niso opremljeni z ustreznimi znanji s področja prve pomoči.

Le redko se obrnejo na sosede, znance in prijatelje. Čeprav so le-ti vedno pripravljeni pomagati, je na deželi še vedno prisotno mišljenje, da se morajo težave najprej obravnavati in reševati znotraj družine in le v hudi sili se išče pomoč od zunaj.

19 družinskih pomočnikov meni, da je njihovo okolje prijazno do starostnikov, 5 jih o tem nima mnenja, ker živijo na domačijah, ki so tudi od prvih sosedov precej oddaljene. Vsi pa so mnenja, da bi organizacije kot so Društvo upokojencev, Rdeči križ in Zveza borcev morali za starostnike organizirati več srečanj. Pri tem bi morali poskrbeti, da so kraji srečanj čimbolj dostopni za vse kategorije starostnikov, saj se večkrat zgodi, da se starostnik nekega srečanja ne more udeležiti, ker nima dostopa z vozičkom. Srečanja se največkrat odvijajo v mestu, ki so od njihovega prebivališča oddaljeni, po navadi se dogajajo tudi v zimskem času, ko je dostop v mesto iz bolj oddaljenih, hribovitih vasi v času slabega vremena skoraj nemogoč.

Mnenja so tudi, da na odnose z okoljem vpliva čedalje hitrejši utrip življenja, ki je opazen tudi že na podeželju. Ljudje so preobremenjeni s težavami svojega vsakdanjega življenja in za druge nimajo ne časa ne posluha. Opažajo tudi, da je mlajša generacija v odnosu do starostnika zaradi velike medgeneracijske razlike zelo negotova, pogosto preprosto zato, ker

ne vedo, kako se do starostnika obnašati, in še ne dojemajo, da bodo tudi sami enkrat stari in onemogli. Njihovi interesi so daleč od interesov starostnikov, zato med njimi prihaja do zelo skrčene komunikacije, omejene na nekaj vljudnostnih fraz.

Eden od pomembnejših kazalcev kakovosti življenja so stanovanjske razmere. Ena od družinskih pomočnic je k temu vprašanju pripomnila, da gradimo za mlade, dejansko pa je čedalje več starih.

Ugotavljajo, da so njihovi prostori neprimerni predvsem za življenje z invalidnim starostnikom, katerega gibanje je odvisno od vozička. Ovira so neprimerni dohodi do hiše, stopnice, preozka vrata in premajhne sanitarije. Večina je izjavila, da bi hišo opremila, da bi bila primerna za življenje z invalidno osebo, vendar so njihovi dohodki zelo nizki, stroški adaptacije pa previsoki. Tako so primorani, da se znajdejo po lastnih močeh, kar pa je fizično naporno, glede na dejstvo da je 22 pomočnikov ženskega spola.

Socialne službe in občine v svojih proračunskih sredstvih za namene izboljšav stanovanj, v katerih živijo starostniki, nimajo sredstev. Po drugi strani pa smatrajo, da potem ko zaposlijo družinskega pomočnika, do teh starostnikov nimajo več nobene odgovornosti. Socialni delavci se redko oglasijo, strokovna komisija, ki je zadolžena za delo družinskih pomočnikov, pa ima enostavno samo to vlogo, »da nadzira«.

Pri svojem delu se družinski pomočniki srečujejo ne samo z napornimi fizičnimi preizkušnjami, temveč tudi preizkušnjami duha, ko so polni dilem, dvomov in stisk, ali svoje delo dobro opravljajo ali bi ga lahko bolje in kam naj se obrnejo, ko imajo vsega »enostavno dovolj«. Postavila sem jim vprašanje, ali bi pri delu potrebovali zunanjo psihično oporo ali pa vsaj posameznika/-co oz. posameznike/-ce, ki opravljajo podobno delo ali pa takšne vrste dela poznajo in so jim znane stiske, ki ji doživljajo. Smiselno se mi je zdelo, da bi imeli na voljo skupino za samopomoč ali pa svetovalca, neke vrste supervizorja, na katerega bi se lahko obrnili, ko jim zmanjka odgovorov na vprašanja in ko jim poidejo psihične moči.

Vsak človek potrebuje »ventil«, skozi katerega sprošča svojo negativno energijo, pa naj gre za partnerja, dobrega prijatelja, strokovnjaka. Družinski pomočniki takšnega »ventila« nimajo, saj so člani družine vključeni v napore, ki jih morajo obvladovati, obenem pa imajo tudi sami svoje skrbi in obveznosti, naj gre za zaposlene partnerje ali pa šoloobvezne otroke,

zato se nanje v stiski ne obračajo pogosto, da jih ne bi še dodatno obremenjevali. Kot opazovalka sem ocenila, da bi družinski pomočniki nujno potrebovali takšno obliko pomoči, odgovori pa so bili zelo različni.

Le 8 družinskih pomočnikov je menilo, da bi potrebovali skupino za samopomoč, ki naj bi se sestajala občasno in v kateri bi izmenjavali izkušnje. Skupina za samopomoč bi jim služila tudi kot neke vrste razbremenitev, saj bi na ta način vedno znova spoznavali, da niso sami in da se tudi drugi družinski pomočniki ukvarjajo s podobnimi težavami. Ostalih 16 anketiranih je odgovorilo, da za takšne oblike zunanje pomoči nimajo časa ali pa je preprosto ne potrebujejo.

23 družinskih pomočnikov ocenjuje, da je njihov odnos s starostnikom v glavnem dober in so ga na lestvici od 1 do 5 ocenili z oceno 5, kjer 5 pomeni zelo dober. Le ena družinska pomočnica pravi, da je odnos slab, da pač potrpi, ker mora skrbeti zanjo.

Iz analize odgovorov anketiranih družinskih pomočnikov sem razbrala, da pri svojem delu nadomeščajo kar nekaj vlog, ki jih sicer opravljajo socialni delavci pri delu z družino s starostnikom. Naj naštejemo le najpomembnejše:

1. Vlogo oskrbovalca; družinski pomočnik zagotavlja potrebne storitve za oskrbovanje uporabnika in usklajuje delo različnih izvajalcev kot so: zdravstvena služba, soseska, društva, rehabilitacijski centri.
2. Vlogo svetovalca; podpora pri zastavljanju ciljev, posredovanje informacij, soočanje z različnimi emocionalnimi težavami in situacijami.
3. Vlogo posredovalca, še posebej, kadar se mora več članov družine dogovoriti glede nege in oskrbe varovanca.
4. Vlogo povezovalca s službami pomembnimi za vsakdanje življenje starostnika (banke, uradi, pošta, davčna uprava, center za socialno delo).

Naloga družinskega pomočnika je tudi, da vidi in upošteva starostnika kot celostno bitje, v vseh njegovih dimenzijah, ne le materialnih, temveč tudi v bolj subtilnih stiskah, ga z empatijo posluša in mu daje oporo in občutek varnosti.

4.3 DRUŽINSKI ČLANI

Pri družinskih članih me je zanimal predvsem njihov pogled na zadovoljstvo z bivanjem njihovega starostnika doma in opravljanjem dela družinskega pomočnika. Družinski člani so obenem aktivni sodelovalci pri skrbi za starostnika, obenem pa tudi opazovalci, ki lahko nekoliko z distance ocenijo ta dva aspekta družinskega življenja.

Pri prvem vprašanju sem se osredotočila na razloge, ki so jih vodili pri odločitvi, da njihov starostnik jesen življenja preživi doma. Odgovore sem razdelila na tri kategorije:

- razlogi so odraz ekonomskega stanja družine
- razlogi so osebne narave
- razlogi so rezultat odločitve družine kot celote

Le dva družinska člana sta izjavila, da so domske storitve predrage in so se iz ekonomskih razlogov odločili, da za starostnika skrbi družina. Pod kategorijo osebnih razlogov sem uvrstila željo starostnika, da ostane doma, kjer se počuti varno in se mu ni potrebno prilagajati novemu okolju (4 anketirani). Pri ostalih osemnajstih anketiranih sem zaznala željo družine, da sama poskrbi za svojega starostnika. Razlogi so različni:

- ker že dolgo skupaj živijo v skupnem gospodinjstvu in bi odhod starostnika predstavljal šok za vso družino;
- ker smatrajo, da je za starostnika življenje doma udobnejše;
- ker se starostnik bolje počuti v krogu domačih;
- smatrajo, da si vsak posameznik zasluži, da od rojstva do smrti živi v domačem kraju, v družini, za katero je tudi sam tako dolgo skrbel;
- dolžnost otrok je, da povrnejo staršem vso skrb in ljubezen, ki so jim jo sami tako dolgo izkazovali;
- smatrajo, da je življenje na deželi specifično in vpliva na oblikovanje osebnosti človeka. Povezanost starostnikov z rodnim krajem je globlja kot pri ljudeh, ki živijo v mestih. Njihove korenine so globoko vsajene v zemljo, ki so je obdelovali, družine, ki so jih zasnovali in preživljali, zato bi premestitev v institucijo zanje pomenila prezgodnje hiranje in smrt;
- menijo tudi, da je za vsako bolezen najboljše zdravilo skrb ljubečih družinskih članov.

Zadovoljstvo z bivanjem doma je 22 družinskih članov ocenilo z oceno 5, torej kot zelo veliko, le dva sta izjavila, da je njihovo zadovoljstvo srednje (ocena 3). Tu gre za starostnika, ki sta že prebivala v domu in pogrešata živahen utrip domskega življenja. V obeh družinah so le trije družinski člani, od katerih je eden zaposlen in so stiki starostnikov omejeni le na družinska pomočnika in redke obiske sosedov.

Delo pristojnih institucij (centrov za socialno delo, zdravstvena služba, društva), ki naj bi bile starostnikom v oporo, ocenjujejo na lestvici od 1 do 5, s tem da 1 pomeni, da sploh ne pomagajo, in 5, da pomagajo veliko. Odgovori so naslednji:

Bolj konkretno so anketirani družinski člani odgovarjali na vprašanje, kaj bi po njihovem mnenju izboljšalo počutje starostnika (možnih je bilo več odgovorov):

Tabela 4.6: Dejavniki, ki bi izboljšali počutje starostnika

1. večja pomoč centra za socialno delo	2
2. boljša zdravstvena oskrba na domu	4
3. večje zanimanje sorodnikov	1
4. več stikov z mlajšo generacijo	1
5. več druženja s sovrstniki	6
6. boljši dostop do tehničnih pripomočkov	9
7. brez odgovora	6
8. drugo: možnost zdraviliškega zdravljenja	2

Vir: Udeleženci ankete v Sevnici in Krškem

Kot smo že prej ugotovili, da pomoč centrov za socialno delo v primerih, ko le-ti starostniku zagotovijo družinskega pomočnika, kar nekako usahne, saj družinski pomočniki prevzamejo nekaj vlog socialnih delavcev. Specifičnost socialnega dela je tudi v tem, da poudarja pomen interakcij med posameznikom in okoljem, v katerem živi. Sosedje, prijatelji in družina so zanj zelo pomembni sistemi. In to vlogo povezovalca prevzamejo družinski pomočniki.

Le štirje družinski člani si želijo, da bi bile storitve zdravstvene službe pogostejše, kar izhaja iz dejstva, da patronažne službe na terenu dobro opravljajo svoje delo, družinski pomočniki pa so se pri delu že toliko usposobili, da v nujnih primerih vskočijo namesto njih.

Ker starostnik živi v krogu svoje družine, je le en anketirani družinski član izrazil željo po večji pomoči in zanimanju za življenje starostnika s strani sorodnikov. Vsi družinski člani čutijo moralno in čustveno odgovornost, da se aktivno vključijo v nego in skrb za ostarelega

člana družine. Ker gre za primere razširjenih, večinoma trigeneracijskih družin, se vzorec medsebojne pomoči prenaša iz generacije v generacijo.

Le en družinski član ugotavlja, da bi bilo počutje starostnika boljše, če bi se več družil z mlajšo generacijo. Splošno spoznanje je: »da danes govorimo o medgeneracijskih prepadih, predvsem med prvo in tretjo generacijo. Mostove med obema gradijo in oživljajo predstavniki srednje generacije« (Branka Knific 1997: 37). V naših primerih vlogo mostov igrajo družinski pomočniki.

Nekoliko več (6) družinskih članov ugotavlja, da njihovim starostnikom manjka druženje s sovrstniki, predvsem v primerih, ko je starostnik izgubil življenjskega sopotnika in so njegovi socialni stiki omejeni na družinske člane.

Zato je »v načrtovanju socialne politike zelo pomembno upoštevati, da družina ni osamljena v sistemu starostnega varstva, ampak da se ob njej razvijejo še druge organizirane oblike pomoči na domu, ki so profesionalno organizirane in kontrolirane, izvajajo pa jih lahko laiki ali pa ustrezno usposobljeni profesionalci« (Hojnik 1989 :92).

Kar 9 anketiranih družinskih članov je prepričanih, da bi se stanje njihovega ostarelega družinskega člana zelo izboljšalo, če bi imeli boljši dostop do tehničnih pripomočkov, ki so cenovno mnogim družinam nedostopni. Pomembno bi vplivali na večjo mobilnost starostnikov kot tudi sposobnost interakcije starostnika z ožjim in širšim okoljem in kar je še najpomembnejše, samostojnost starega človeka v svojem domačem in širšem bivalnem okolju. Tako ugotavljajo, da bi starostnikom morali biti bolj dostopni:

- prilagojeni telefonski aparati z večjimi številkami in tipkami,
- očala, ki so pomemben pripomoček za pridobivanje informacij iz časopisov, revij, spremljanje televizijskega programa, filmov in nadaljevanj, ki so podnaslovljeni, reševanje križank ter branje, kar je pogosta prostočasna aktivnost starostnikov,
- vozički,
- prilagojeni avtomobili.

5. SKLEPNE MISLI

Na osnovi rezultatov raziskave, v kateri je sodelovalo 24 starostnikov, 24 družinskih pomočnikov in 24 družinskih članov, sem želela ugotoviti, ali je življenje starostnikov, ki preživljajo starost doma kakovostno in kolikšno vlogo imajo pri tem družinski pomočniki.

Ob tem sem naletela na težavo: kako izbrati kazalce, ki merijo kakovost življenja družbe, družine, družbene skupine in posameznika. Po razmisleku sem se odločila, da pri kazalcih več poudarka namenim psihičnim kot pa materialnim kazalcem, kajti: »Kakovost življenja ni odvisna le od finančnih sredstev, ki jih imajo ljudje na voljo, temveč tudi od tega, kako ta sredstva uporabljajo. Kakovost življenja se ravno tako ne more meriti le z lastništvom materialnih sredstev, temveč tudi s takimi viri, kot so znanje, zdravje, zaposlitev ter zadovoljevanje potreb po varnosti, pripadnosti in samouresničevanju« (Svetlik 1996: 45).

Usmerila sem se bolj v pogoje življenja anketiranih na tej ravni in manj na materialni ravni. Tudi zato, ker gre za kategorije starostnikov, ki so materialno preskrbljeni, čeprav iz podatkov ne moremo sklepati, da živijo ravno razkošno, kljub temu pa imajo toliko sredstev, da jim je omogočeno relativno udobno življenje. Ne smemo pozabiti, da gre za kategorijo prebivalstva, ki je življenje preživelo na deželi ob trdem kmečkem in tovarniškem delu in so bile njihove tovrstne potrebe že prej skromne.

Zanimali so me predvsem naslednji kazalci:

1. Preživljanje prostega časa.
2. Socialna integracija v okolju.
3. Subjektivno blagostanje.

K točki 1

Zadovoljevanje potreb starostnikov po zasebnosti, intimnosti, domačnosti in individualni razdelitvi aktivnosti, kot so prehrana, higiena in oblačenje niso časovno točno določene in omejene, zato je tudi prosti čas enakomerno porazdeljen skozi ves dan. Prostočasne dejavnosti se spreminjajo glede na čas v letu, tednu, dnevu in urah dneva. Odvisne so od zdravstvenega stanja posameznika, njegovih psihofizičnih sposobnosti in kar je še

najpomembnejše, od njegovih želja. Nobena od aktivnosti jim ni od zunaj vsiljena in je pogosto navezana na dejavnosti, s katerimi so se ukvarjali že v času svojih aktivnih let, le da sta se njihov obseg in trajanje zmanjšala.

Iz njihovih odgovorov in ocene stanja na terenu sem tudi ugotovila, da jim pri zapolnjevanju prostega časa največ pomeni to, da imajo vedno ob sebi človeka, s katerim se lahko pogovarjajo, delijo najintimnejše misli in strahove in ki jim daje občutek varnosti. Pri tem ima glavno vlogo družinski pomočnik, ki je, kot je rekla ena od anketiranih starostnic, »vedno pri roki«.

K točki 2

Socialne interakcije anketiranih starostnikov sem oblikovala okoli pojma »ljubiti«, ki se nanaša na stike z drugimi ljudmi, odnose znotraj družine in okoljem. Pogostost in pristnost čustvenih odnosov je pri teh starostnikih zelo visoka ne glede na njihov ekonomski status. Za ozek krog družine, v kateri bivajo, njihovi stiki s »pomembnimi« ljudmi niso ozki. Raztezajo se na odnose s tremi generacijami: otroki, vnuki, življenjskim sopotnikom, če ga še imajo. Raztezajo se v okolje prijateljev iste generacije, sosedov, sorodnikov, ki jih obiskujejo. In raztezajo se na odnose s predstavniki javnih služb: socialne delavce, patronažne sestre, zdravnike, strokovnjake v rehabilitacijskih centrih in člane društev upokojencev. Ti zadnji stiki niso pri vseh anketiranih enako pogosti in obširni, vendar so možnosti za to dane, omogočajo pa jih družinski pomočniki.

Pri socialnih interakcijah je potrebno tudi upoštevati, da gre za specifično kategorijo ljudi, starih nad 65 let. Svoja aktivna leta so preživel v času, ko znanost in tehnologija še nista bili v tolikšnem razmahu. Mobilnost je bila omejena na javne prevoze, telefonske povezave, da o komunikaciji preko interneta sploh ne govorim, so bile še v povojih. V veljavi so bili predvsem osebni stiki z ljudmi in komunikacija po pošti. Pogoji za pridobivanje znanja so bili omejeni. Vzgoja in izobraževanje sta bili usmerjeni v proizvodnjo industrijskih delavcev, zato je njihova izobrazbena raven nizka, vendar pa jim le-ta ne daje občutka socialne izoliranosti, saj je značilna za skoraj vso populacijo iste kohorte v Sloveniji, če ne tudi drugod v Evropi.

Za to starostno skupino veljajo trije sistemi socialne vključenosti²:

- v demokratični in zakonski sistem, ki omogoča civilno vključenost – to je biti enakopraven državljan v demokratični družbi,*
- v sistem države blaginje; imeti možnost uporabljati socialne storitve,*
- v družino in sistem sosedskih in prijateljskih mrež, ki omogočajo medosebno vključenost.*

Vključenost starostnikov v vse te sisteme je v prvih dveh primerih sicer posredna, vlogo posrednika ima družinski pomočnik.

Smatram torej, da anketirani starostniki na področju medosebne dimenzije, ki je v tej starostni dobi pomembna, niso deprivirani.

K točki 3

Pri opisu subjektivnega blagostanja se opiram na njihovo zadovoljstvo s stanovanjem, dohodkom, načinom preživljanja prostega časa, življenjem v celoti. 23 anketirancev živi v enodružinski hiši skupaj z drugimi člani družine. S svojimi stanovanjskimi razmerami so zadovoljni, čeprav bi bile tu in tam potrebne manjše adaptacije. Čeprav so dohodki družine relativno majhni, iz pogovorov z njimi ni bilo videti, da so s tem nezadovoljni, saj kot sem že omenila, materialni pogoji niso temeljni pogoji za kakovost njihovega življenja.

Prosti čas preživljajo v skladu z možnostmi in željami. Tu se pokaže določeno neskladje med željami starostnikov in realnimi možnostmi, saj bi mnogi želeli več aktivne zaposlitve in manj pasivnih aktivnosti, to pa je seveda odvisno od njihovih psihofizičnih sposobnosti in zdravja, ki jim narekujejo več drugih kot prvih aktivnosti.

Ugotovimo lahko, da je kakovost na stara leta mogoča, če so v večini zadovoljene vse potrebe človeškega življenja. Iz naloge je razvidno, da so te potrebe pri anketiranih starostnikih zadovoljene in da pri kakovosti življenja starostnikov, ki preživljajo večer življenja doma, zelo pomembno vlogo igrajo družinski pomočniki.

² ((op. avtorja: sisteme socialne vključenosti sem povzela po Comminsonovem predlogu (Commins 1993:4), v *Kakovost življenja v Sloveniji*, 1994))

Potrebe starostnika in družinskega pomočnika pa včasih lahko vodita tudi v konfliktno situacijo. »Oba se občasno soočata z osamljenostjo, izoliranostjo in visoko stopnjo odvisnosti« (Wenger 1994: 47).

V teh situacijah bi se morale v večji meri vključiti neformalne socialne mreže: družinski člani, sosede in prostovoljci različnih društev, predvsem pa bi moral pristojni center za socialno delo več pozornosti posvetiti družinskim pomočnikom, ki so velikokrat zelo ranljivi in pod velikim stresom. Takšen dolgotrajen stres pa lahko vodi v bolezen in s tem pomembno vpliva na kakovost življenja starostnika, za katerega skrbijo. Do teh ugotovitev je prišla tudi Wengerjeva v svoji longitudinalni raziskavi socialnih mrež opore za starostnika (Wenger 1994: 45).

6. PREDLOGI

Centra za socialno delo v Sevnici in Krškem naj razmisli o naslednjem:

Če hočejo starostnikom, ki živijo z družinskim pomočnikom zagotoviti še bolj kakovostno življenje, morajo najprej zagotoviti pomoč družinskim pomočnikom. Ta pomoč bi se lahko oblikovala na več načinov in sicer:

1. Oblikovanje skupine za samopomoč, ki naj bi se sestajala vsaj enkrat na 14 dni. Prisoten bi moral biti socialni delavec ali psiholog pristojnega centra, ali pa za to pooblaščen strokovno usposobljeni prostovoljec. Le-ta bi v skupini:
 - pomagal reševati morebitne aktualne težave
 - omogočal izmenjavo izkušenj
 - družinskim pomočnikom dajal psihično oporo in
 - poročal pristojnim službam, na katerih podočjih si želijo starostniki, družinski pomočniki in družinski člani več pomoči.
2. Ustanovil bi se lahko regionalni »Center za pomoč ostarelim«, ki bi bil namenjen starostnikom, ki živijo v svojem okolju sami ali s pomočjo družinskega pomočnika. Center bi moral imeti na razpolago čim več prostovoljcev, tudi iz vrst starostnikov, ki še lahko skrbijo sami zase ter obenem še pomagajo drugim. Prostovoljci bi bili lahko

»skakači«, ki bi vskočili na pomoč, v primeru, da družinski pomočnik zboli ali pa je le potreben daljšega oddiha, poleg tega pa bi z rednimi obiski starostnikom zagotavljali več socialnih stikov z ožjim in širšim bivalnim okoljem.

3. Namesto Centra za pomoč ostarelim, bi lahko ustanovili »Medgeneracijsko društvo za kakovostno starost«, ki ga v Posavju še ni. Program društva bi moral biti zastavljen tako, da bi zagotavljal:

- izobraževanje prostovoljcev iz vrst tako mladih kot tudi starejših
- informiral starostnike o njihovih pravicah, storitvah, ki so jim namenjene in programih, ki se bodo izvajali v okviru društva
- kreativne delavnice za starostnike
- predavanja s področij, ki so aktualna za starejšo populacijo in
- druženje starostnikov, ki jim bo lahko dosegljivo, ne glede na njihovo oddaljenost od samega središča mesta (vključitev Krajevnih skupnosti).

7. LITERATURA IN VIRI

1. Acceto, Bojan (1968): *Staranje, starost in starostno varstvo*. Ljubljana: Republiški center rdečega križa Slovenije.
2. Antončič Vojko, Boh Katja (1991): Indikatorji in regulatorji neekonomskih vidikov življenja. Premise za raziskovanje kvalitete življenja. *Družboslovne razprave*, 12, 5-18
3. Čačinovič, Gabi (1994): V *Star človek in družina*. Brdo pri Kranju: Gerontološko društvo.
4. Frankl, Viktor E. (1994): *Volja do smisla*. Celje: Mohorjeva založba.
5. Frankl, Viktor E. (2005): *Človek pred vprašanjem o smislu*. Ljubljana: Pasadena 2005.
6. Glasser, William (1998): *Teorija izbire*. Radovljica: TOP regionalni izobraževalni center.
7. Hojnik-Zupanc, Ida (1989): *Samostojnost in povezanost starih ljudi v bivalnem okolju*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede.
8. Hojnik-Zupanc, Ida, Kramberger, Anton (1996): *Organizirana pomoč na domu za stare ljudi v mestu Ljubljana*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije
9. Hojnik-Zupanc, Ida (1997): *Dodajmo življenje letom*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
10. Hojnik-Zupanc, Ida (1999): *Samostojnost starega človeka v družbeno prostorskem kontekstu*. Ljubljana: znanstvena knjižnica FDV.
11. Hlebec, Valentina, Kogovšek, Tina (2003): Konceptualizacija socialne opore. *Družboslovne razprave*, 43, 103-125.
12. Hlebec, Valentina (2003): Socialno omrežje starostnikov v Sloveniji. Ljubljana: *Družboslovne razprave*, 43, 171-182.
13. Knific, Branka (1997): *Dodajmo življenje letom*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije. V: Hojnik-Zupanc (ur).
14. Milošević, A. (2003): *Socialno delo s starejšimi ljudmi*. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za socialno delo.
15. Naučimo se poslušati (1999): *Prostovoljno delo starih za stare*. Ljubljana: Slovenska filantropija.
16. Pečjak, Vid (1989): *Psihologija tretjega življenjskega obdobja*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
17. Požarnik, Hubert (1981): *Umetnost staranja – leta predsodki, dejstva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

18. Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005 (1997). Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
19. Ramovš, Jože (2003): *Kakovostna starost*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
20. Ramovš, Jože (1997): Smiselno življenje v starih letih. V: Hojnik – Zupanc, I. (ur), *Dodajmo življenje letom*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
21. Ramovš, Kladnik, Knific in sodelavci (1992): *Skupine starih za samopomoč*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
22. Rener, Tanja (1997): Rastoča manjšina. *Družboslovne razprave*, 24/25, 40-48.
23. Svetlik, J. (1989): Novosti na področju skrbi za ostarele. Ljubljana: *Družboslovne razprave*, 8, 125-133.
24. Svetlik, Ivan (1996): *Kakovost življenja v Sloveniji*. Ljubljana: FDV, Knjižna zbirka Teorije in prakse.
- 26.25. Zakon o socialnem varstvu (2004). Uradno prečiščeno besedilo Ur.l. RS št. 36.
- 27.26. Zalokar-Divjak, Zdenka (1998): *Vzgoja za smisel življenja*. Ljubljana: EDUCY.
- 28.27. Wenger, G. Clare (1994): *Understanding support networks and community care*. England: Avebury.
- 29.28. Wenger, G. Clare, Thomas Scharf (1994): *International perspectives on Community care for older People*. England: Avebury studies of care in the Community.

VIRI:

1. Internet 1: Malačič, Janez (2006). Staranje prebivalstva Slovenije po projekcijah prebivalstva 2001-2036: Naravna rast nasproti celotni rasti prebivalstva. www.stst.si/radenci/referat/ Dostopno (12. september 2006)
2. Internet 2: www.dnevnik.si. Dostopno (20. junij 2006)

8. PRILOGE

PRILOGA A.: SPLOŠNI PODATKI ANKETIRANCEV

Struktura anketirancev po spolu

Tabela 1: struktura starostnikov po spolu

	Ženske	Moški
Starostniki	21	3
Družinski pomočniki	22	2

Za družinske člane se mi to vprašanje ni zdelo pomembno za raziskavo, zato ga v analizo nisem vključila.

Struktura po zakonskem stanu

Starostniki:

Tabela 2: Struktura starostnikov po zakonskem stanu

Vdovec/vdova	15
Poročen/a	5
Samski/a	2

Družinski pomočniki:

Tabela 3: struktura družinskih pomočnikov po zakonskem stanu

Vdovec/vdova	3
Poročen/-na	18
Izvenzakonska zveza	2
Samski/-a	1

Tip kraja

Pri tem vprašanju sem zajela vse anketirance, saj živijo v skupnem gospodinjstvu.

Tabela 4: struktura anketiranih po tipu kraja

Vaško	22
Mestno	2

Stanovanjske razmere

Tabela 5: struktura anketiranih po tipu stanovanja

Enodružinska hiša	23
Dvojček	1

Čas prebivanja v kraju

Pod to vprašanje sem zajela samo starostnike, ker je pomembno, kako dolgo prebivajo v kraju glede na globino umeščenosti v okolje.

Tabela 6: struktura starostnikov po času prebivanja v kraju

Od 15–30 let	2
Od 31–46 let	1
Od 47–59	3
Od 60 let dalje	18

Struktura po izobrazbi

Starostniki:

Tabela 7: struktura starostnikov po izobrazbi

Nedokončana osnovna šola	9
Osnovna šola	10
Poklicna šola	1
Srednja šola	1

Družinski pomočniki:

Tabela 8: struktura družinskih pomočnikov po izobrazbi

Nedokončana osnovna šola	0
Osnovna šola	15
Poklicna šola	6
Srednja šola	3

Struktura po dohodku (v tisočih tolarjev)

Tabela 9: struktura anketiranih po dohodku gospodinjstva

	Starostniki	Družinski pomočniki	Družinski člani
Do 130	2	1	3
Od 130–260	11	17	15

Od 260–390	1	2	2
Brez odgovora	10	4	4

Struktura po zaposlitvi

Tabela 10: struktura anketiranih po zaposlitvi

	Starostniki	Družinski pomočniki	Družinski člani
Zaposleni	0	24	11
Zaposleni za pol.del.čas	0	0	3
Nezaposleni	0	0	3
Upokojen/-a	24	0	4
Status gospodinje	0	0	1
Status kmeta	0	0	1

PRILOGA B.: ANKETA

ANKETA: STAROSTNIKI

Začela bom z bolj splošnim vprašanjem.

1. Naštela vam bom nekaj stvari, vi pa mi prosim povejte, koliko so za vas pomembne. Najpomembnejšo ocenite z 1, drugo z 2 in tako naprej.

1. dobri družinski odnosi	
2. druženje s sovrstniki	
3. zdravje	
4. denar	
5. druženje z mlajšo generacijo	

2. Katera od opravil zmorete sami?

3. Kdo Vam pri opravilih, ki jih ne zmorete, najbolj pomaga? (lahko je več odgovorov)

1. družinski člani: kdo? _____
2. sosedje
3. družinski pomočnik
4. patronažna sestra
5. socialni delavec/ka
6. kdo drug?: _____

4. Kaj pri osebi, ki vam pomaga, najbolj cenite?

5. Ali Vam oseba, ki skrbi za Vas pomaga pri ohranitvi socialnih stikov? Kako?

1. pomaga mi, da grem na obiske	da	ne
2. povabi sosede in prijatelje domov	da	ne
3. pelje me na sprehod	da	ne
4. pelje me na različne prireditve	da	ne

Drugo. Kaj? _____

6. (če da) Kaj vam pomenijo srečanja z ljudmi zunaj doma? (možnih je več odgovorov)

1. zapolnitev prostega časa
2. druženje
3. možnost povezave z drugimi generacijami
4. pridobivanje informacij o dogajanjih v okolju
5. možnost prenašanja lastnih izkušenj mlajšim generacijam
6. drugo: _____

7. Ali ste kdaj razmišljali, da bi stara leta preživel v domu za ostarele?

1	da
2	ne

8. (če ne) Kateri so razlogi, da se niste odločili za življenje v domu?

9. (če da) Kaj mislite, da bi z življenjem v domu pridobili?

1. boljšo oskrbo
2. boljšo zdravniško pomoč
3. več socialnih stikov
4. drugo, kaj? _____

10. Ali mislite, da ima življenje v starosti še smisel?

1. ima, če mu ga daš sam
2. nima smisla, vsakomur si odveč
3. drugo, kaj: _____

11. Kaj od spodaj naštetega Vašemu življenju daje smisel? (možnih je več odgovorov)

1. prenašanje izkušenj na mlajše generacije
2. brezskrbno življenje
3. dober odnos s prijatelji, sosedi
4. dober odnos z družinskimi člani
5. dober odnos z osebo, ki skrbi zame
6. drugo: _____

12. Kako bi na lestvici od 1 do 5 ocenili Vaše zadovoljstvo z osebo, ki skrbi za Vas? S tem da je 1 nisem preveč zadovoljen, in 5, zelo sem zadovoljen.

1	2	3	4	5
nisem zadovoljen		srednje zadovoljen		zelo zadovoljen

13. Kaj bi v Vašem gospodinjstvu spremenili, da bi bilo Vaše življenje lepše?

14. Ali se Vam zdi, da bi bili potrebni obiski kakšnega strokovnjaka na domu? Katerega?

1. patronažne sestre
2. socialnega delavca/-ke
3. zdravnika
4. koga drugega?: _____

15. Ali mogoče kdo od naštetih že prihaja na dom. Kdo? Možnih je več odgovorov.

1. patronažna sestra
2. socialni delavec/-ka
3. zdravnik
4. kdo drug? _____

16. Povejte mi prosim, kako preživljate dan. Ali imate kakšen hobi? Kaj počnete, da Vam ni dolgčas?

D1. Kakšen je tip kraja, v katerem prebivate?

1. vaško naselje
2. primestno naselje
3. mesto

D2. Približno koliko let prebivate v tem kraju? _____

D3. V kakšni zgradbi prebivate?

1. enodružinska hiša
2. »dvojček«, večstanovanjska hiša ali vrstna hiša
3. nizek blok (do 4 nadstropja)
4. visok blok (4 nadstropja in več)
5. drugo _____

D4. Kakšen je Vaš zaposlitveni status?

1. samozaposlen
2. zaposlen za poln delovni čas
3. zaposlen za polovični delovni čas
4. kmet
5. gospodinja
6. nezaposlen
7. upokojenec
8. dijak ali študent

D5. Kakšna je Vaša dokončana izobrazba?

1. nedokončana osnovna šola
2. osnovna šola
3. poklicna šola
4. štiriletna šola
5. višja šola
6. visoka šola
7. magisterij
8. doktorat

D6. Kakšen je Vaš zakonski stan?

1. samski
2. izvenzakonska zveza
3. poročen
4. ločen(-a)/razvezan(-a)
5. vdovec, vdova

D7. Kakšni so skupni mesečni dohodki vseh članov vašega gospodinjstva? Prosimo, seštejte skupne dohodke vseh članov gospodinjstva na mesec. Vštejte tudi pokojnine, štipendije, socialne podpore, morebitne dohodke od prejemanja najemnin itd.

1. brez dohodka
2. do 130.000 SIT
3. od 130.000 do 260.000 SIT
4. 260.001 do 390.000 SIT
5. 390.001 do 520.000 SIT
6. 520.000 ali več

D8. SPOL

1. moški
2. ženski

D9. STAROST_____

ANKETA: DRUŽINSKI ČLANI

1. Kateri so razlogi, da ste se odločili, da Vaš starostnik preživi večer življenja doma?

2. Kako bi Vi ocenili zadovoljstvo Vašega starostnika z življenjem doma? Prosim ocenite to zadovoljstvo na lestvici od 1 do 5, s tem da je 1 majhno in 5 veliko.

1	2	3	4	5
majhno		srednje		veliko

3. Katere od naštetih uslug nudi družinski pomočnik?(možnih je več odgovorov)

1. osebna higiena
2. oblačenje
3. nabava hrane
4. hoja
5. priprava hrane
6. obiski pri zdravniku
7. obiski sosedov, prijateljev
8. branje
9. ročna dela
10. uporaba telefona
11. vožnja z avtomobilom
12. uporaba računalnika
13. drugo. Kaj: _____

4. Kako bi na lestvici od 1 do 5 ocenili pomembnost dela družinskega pomočnika, s tem da 1 pomeni,, da njegovo delo ni zelo pomembno, in 5 pomeni, da je njegovo delo za starostnika zelo pomembno.

1	2	3	4	5
ni preveč pomembno		srednje pomembno		zelo pomembno

5. Ali se Vam zdi, da bi družinski pomočnik lahko nudil še več uslug? Naštete katere:

6. Kako ocenjujete pogoje dela družinskega pomočnika in ali je njegovo delo dovolj nagrajeno?

7. Ali se Vam zdi, da pristojne institucije dovolj pomagajo tako Vašemu starostniku kot tudi družinskemu pomočniku? Ocenite na lestvici od 1 do 5, s tem da 1 pomeni, da sploh ne pomagajo, in 5, da veliko pomagajo.

1. starostniku	1	2	3	4	5
2. družinskemu pomočniku	1	2	3	4	5
3. družinskim članom	1	2	3	4	5

4. S tem nisem seznanjen.

8. Kaj bi po Vašem mnenju še izboljšalo počutje vašega starostnika? (možnih je več odgovorov)

1. večja pomoč centra za socialno delo
2. boljša zdravstvena oskrba
3. boljši dostop do tehničnih pripomočkov (prilagojene postelje, vozički ...)
4. večje zanimanje sorodnikov
5. več stikov z mlajšo generacijo
6. več druženja s svojimi vrstniki
7. drugo: _____

D1. Kakšen je tip kraja, v katerem prebivate?

1. vaško naselje
2. primestno naselje
3. mesto

D2. Približno koliko let prebivate v tem kraju? _____

D3. V kakšni zgradbi prebivate?

1. enodružinska hiša
2. »dvojček«, večstanovanjska hiša ali vrstna hiša
3. nizek blok (do 4 nadstropja)
4. visok blok (4 nadstropja in več)
5. drugo _____

D4. Kakšen je Vaš zaposlitveni status?

1. samozaposlen
2. zaposlen za poln delovni čas
3. zaposlen za polovični delovni čas
4. kmet

5. gospodinja
6. nezaposlen
7. upokojenec
8. dijak ali študent

D5. Kakšna je Vaša dokončana izobrazba?

1. nedokončana osnovna šola
2. osnovna šola
3. poklicna šola
4. štiriletna šola
5. višja šola
6. visoka šola
7. magisterij
8. doktorat

D6. Kakšen je Vaš zakonski stan?

1. samski
2. izvenzakonska zveza
3. poročen
4. ločen(-a)/razvezan(-a)
5. vdovec, vdova

D7. Kakšni so skupni mesečni dohodki vseh članov vašega gospodinjstva? Prosimo, seštejte skupne dohodke vseh članov gospodinjstva na mesec. Vštejte tudi pokojnine, štipendije, socialne podpore, morebitne dohodke od prejemanja najemnin itd.

1. brez dohodka
2. do 130.000 SIT
3. od 130.000 do 260.000 SIT
4. 260.001 do 390.000 SIT
5. 390.001 do 520.000 SIT
6. 520.000 ali več

D8. SPOL

1. moški
2. ženski

ANKETA: DRUŽINSKI POMOČNIKI

Začela bom bolj s splošnim vprašanjem.

1. Ali nam lahko poveste z oceno od 1 do 5, kako zadovoljni ste z naslednjimi stvarmi v svojem življenju? (1 pomeni povsem nezadovoljen, 5 pa povsem zadovoljen)

1. sedanja življenjska raven	1	2	3	4	5
2. sedanje stanovanje	1	2	3	4	5
3. sedanje družinsko življenje	1	2	3	4	5
4. vaše zdravje	1	2	3	4	5
5. vaše družabno življenje	1	2	3	4	5
6. sedanja zaposlitev	1	2	3	4	5

2. Sprejeli ste vlogo družinskega pomočnika, pa me zanima, kateri razlogi so Vas vodili pri odločitvi?

3. Ali poleg varovanca skrbite še za koga drugega?

4. Kako bi opisali počutje vašega varovanca?

5. Ali potrebuje?

1. delno pomoč pri vseh opravilih
2. delno pomoč pri nekaterih opravilih
3. popolno pomoč pri vseh opravilih
4. drugo, kaj?: _____

6. Ali ste se za delo družinskega pomočnika dodatno izobraževali?

1	da
2	ne

7. (če, da) Povejte prosim, katero dodatno izobraževanje ste obiskovali.

8. Ali lahko potrdite, da ste si z dodatnim izobraževanjem pridobili vsa znanja, ki jih pri delu potrebujete:

1	da
2	ne

9. (če ne) Katera znanja bi si želeli izpopolniti:

10. Ali Vam pri delu še kdo pomaga?(možnih je več odgovorov)

1. socialni delavec
2. patronažna sestra
3. družinski člani
4. sosedje
5. kdo drug: _____

11. Na lestvici od 1 do 5 ocenite zadovoljstvo z njihovo pomočjo, 1 pomeni da niste zadovoljni, 5 pa, da ste popolnoma zadovoljni.

1. socialni delavec	1	2	3	4	5
2. patronažna sestra	1	2	3	4	5
3. družinski člani	1	2	3	4	5
4. sosedje	1	2	3	4	5
5. drugi	1	2	3	4	5

12. Ali bi si pri delu želeli še kakšno obliko pomoči?

1. skupina za samopomoč
2. supervizija
3. drugo. Kaj? _____

13. Ali smatrate, da je okolje, v katerem živite, prijazno do starostnikov?

1.	da
2.	ne

14. (če ne) Kaj bi po Vašem mnenju v okolju morali spremeniti, da bi bilo starostnikom bolj prijazno?

15. Kako bi ocenili bivanjske razmere, v katerih bivate s svojim varovancem?

1. z njimi sem popolnoma zadovoljen
2. spremenil bi nekaj stvari v stanovanju/hiši
3. spremenil bi celotno stanovanje/hišo ali ga zamenjal za bolj varno
4. drugo, kaj?: _____

16. Kdo bi po Vašem mnenju moral prevzeti skrb za starostnike, ki potrebujejo pomoč?

1. razne institucije (domovi, centri za pomoč, dnevni centri ...)
2. družina
3. socialna služba
4. za to usposobljeni delavci
5. kdo drug: _____

17. Na koncu pa mi prosim zaupajte, kakšen je odnos med Vami in Vašim varovancem?

1. odnos je strogo poklicen
2. imava zelo dober prijateljski in razumevajoč odnos
3. odnos je bolj slab, ker me varovanec ne sprejema
4. drugo, kaj?: _____

D1. Kakšen je tip kraja, v katerem prebivate?

1. vaško naselje
2. primestno naselje
3. mesto

D2. Približno koliko let prebivate v tem kraju? _____

D3. V kakšni zgradbi prebivate?

1. enodružinska hiša
2. »dvojček«, večstanovanjska hiša ali vrstna hiša
3. nizek blok (do 4 nadstropja)
4. visok blok (4 nadstropja in več)
5. drugo _____

D4. Kakšen je Vaš zaposlitveni status?

1. samozaposlen

2. zaposlen za poln delovni čas
3. zaposlen za polovični delovni čas
4. kmet
5. gospodinja
6. nezaposlen
7. upokojenec
8. dijak ali študent

D5. Kakšna je Vaša dokončana izobrazba?

1. nedokončana osnovna šola
2. osnovna šola
3. poklicna šola
4. štiriletna šola
5. višja šola
6. visoka šola
7. magisterij
8. doktorat

D6. Kakšen je Vaš zakonski stan?

1. samski
2. izvenzakonska zveza
3. poročen
4. ločen(-a)/razvezan(-a)
5. vdovec, vdova

D7. Kakšni so skupni mesečni dohodki vseh članov vašega gospodinjstva? Prosimo, seštejte skupne dohodke vseh članov gospodinjstva na mesec. Vštejte tudi pokojnine, štipendije, socialne podpore, morebitne dohodke od prejemanja najemnin itd.

1. brez dohodka
2. do 130.000 SIT
3. od 130.000 do 260.000 SIT
4. 260.001 do 390.000 SIT
5. 390.001 do 520.000 SIT
6. 520.000 ali več

D8. SPOL

1. moški
2. ženski

D9. STAROST _____

PRILOGA C.: RAZGOVOR

Razgovor z uni. dipl. socialno delavko Majdo Sečen, ki je pri Centru za socialno delo zadolžena za družinske pomočnike.

1. Kdaj so se v občini Sevnica pojavili prvi družinski pomočniki?

Pri nas smo prve družinske pomočnike začeli uvajati leta 2004, takoj po sprejetju Zakona o socialnem skrbstvu. Najprej so bili upravičenci mlajše invalidne osebe, ki so tudi zajete v Zakonu, šele kasneje se je pri ugotavljanju potreb na terenu pokazalo, da v to kategorijo spadajo tudi starostniki, ki so delno ali v celoti odvisni od tuje pomoči. V letu 2005 smo dobili več kot 50 vlog, ki so bile večinoma pozitivno rešene, v letu 2006 pa se je povpraševanje zmanjšalo, predvsem najbrž zato, ker so se potrebe pokrile.

2. Kako je sestavljena komisija za nadzor dela družinskih pomočnikov in kakšne so njene naloge na terenu?

Komisija je sestavljena iz zdravnika, socialnega delavca in potencialnega upravičenca. Njena naloga je, da na podlagi dokumentacije ugotovi potrebo po zaposlitvi družinskega pomočnika in da zeleno luč.. Če je potrebno, si situacijo ogleda tudi na terenu, tako da dobi boljši uvid v zdravstveno stanje upravičenca in njegove socialne razmere. Kasneje se v delo družinskih pomočnikov ne vpleta, razen ko gre za inšpekcijski nadzor, takšen primer smo imeli lani, ko smo dobili večje/precejšnje število vlog.

3. S katerimi problemi se srečujete pri uvajanju družinskih pomočnikov?

Zaenkrat posebnih problemov ni. Sevniška občina nas pri tem projektu zelo podpira in nam zagotavlja vsa potrebna finančna sredstva. Ker imamo na razpolago le dve obliki starostnega varstva: institucionalno varstvo in pomoč na domu, je uvedba družinskih pomočnikov zapolnila vrzel na področju skrbi za invalidne in ostarele osebe, ki potrebujejo pomoč 24 ur na dan, za kar pa center nima dovolj kadra, kapacitete v domovih pa so premajhne.

4. Ali glede na to, da se je pojavila tako velika potreba po družinskih pomočnikih predvsem na področju varstva starostnikov, pričakujete spremembo zakonodaje tudi v tej smeri?

Ko se je snoval zakon o socialnem skrbstvu, v tej točki avtorji niso pomislili, v kakšno širino bo šlo družinsko pomočništvo. Vendar ne pričakujemo sprememb, saj v kategorijo invalidnih, gibalno oviranih oseb lahko spadajo tudi starostniki, česar pa pri sprejemu zakona ni nihče pričakoval.

5. Katere so po vašem mnenju pomanjkljivosti družinskega pomočništva in katere prednosti?

Pomanjkljivosti sicer ne vidim. Prednosti pa so v tem, da starostniki ostanejo v domačem okolju. Institucionalno varstvo jim sicer zagotavlja boljšo zdravstveno oskrbo, saj so medicinske sestre vedno na razpolago, vendar pa ta manjko/primanjkljaj doma odtehtajo pristni medčloveški odnosi, ki jih ohrani starostnik s svojimi bližnjimi in okoljem.

6. Ali so se družinski pomočniki za tovrstno delo usposabljali?

Usposabljanje se je začelo nekoliko pozno, že po zaposlitvi družinskih pomočnikov, tako da

so tridnevne tečaje za družinske pomočnike obiskovali šele kasneje, kar po mojem mnenju ni prav. Vendar pa nihče ni pričakoval tolikšnih potreb na terenu, tako da pri zaposlitvi družinskih pomočnikov nismo mogli čakati na začetek izobraževanja.

7. Z raziskavo na terenu sem ugotovila, da so družinski pomočniki pri svojem delu osamljeni in bi potrebovali zunanjo pomoč. Predvsem v obliki psihične opore in izmenjave izkušenj. Ali Center za socialno delo pomočnikom pomaga in na kakšen način?

Zaenkrat se na Center po pomoč ni obrnil še nobeden od družinskih pomočnikov, čeprav vedo, da smo jim vedno na razpolago. Kar se tiče stikov med družinskimi pomočniki, pa smo organizirali srečanja v letu 2005 in letos, kjer so lahko izmenjali izkušnje, se družili in se tako spoznali med sabo.

8. Med brskanjem po internetu sem zasledila nekaj pripomb, da družinski pomočniki starostnikom zagotavljajo le golo preživetje in tako bistveno ne prispevajo h kakovostnemu staranju.

Kakovost življenja je zelo raztegljiv pojem. Nekaterim hrana in streha nad glavo že pomenita kakovostno življenje, drugi pa potrebujejo več. Res je, da v nekaterih primerih, ko so družinski pomočniki obremenjeni s skrbjo za družino, za starostnike nimajo dovolj časa, da bi zadovoljili njihove višje potrebe. Vendar so to redki primeri. Smatram, da starostnikom največ pomenijo pristni medčloveški odnosi in socialni stiki z okoljem, v katerem živijo. Na podlagi tega lahko rečem, da je njihovo življenje bolj kakovostno od življenja starostnikov, ki so nastanjeni v domu, saj imajo njihove družine premalo časa za obiske, stiki v domu pa so omejeni in formalni.